

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Diplomová práce

**Volnočasové aktivity na vybraných školách v regionu Českých
Budějovic v letech 1900–1950**

Vedoucí práce: Prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Autor práce: Bc. Jana Svobodová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: Třetí

2022

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 30. 3. 2022

.....
Bc. Jana Svobodová

Děkuji vedoucímu mé práce Prof. ThLic. PaedDr. Martinu Weisovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

ÚVOD	5
1 Volný čas	8
1.1 Definice pojmu volný čas a jeho pojetí	8
2 Vymezení období 1900–1950 ve společensko-historickém a náboženském kontextu	11
2.1 Náboženská situace v Čechách v období 1900–1950	14
3 Volnočasové aktivity v Čechách v období 1900–1950	15
3.1 Školství v Čechách v období 1900–1950	18
4 Volnočasové aktivity v Českých Budějovicích v období 1900–1950	23
4.1 Město České Budějovice v historickém, náboženském a společenském kontextu	28
4.2 Školství v Českých Budějovicích v období 1900–1950	30
4.2.1 Spolek Matice školská	33
5 Volnočasové aktivity na vybraných školách v Českých Budějovicích v letech 1900–1950	35
5.1 Obecná škola smíšená, Linecké předměstí	36
5.1.1 Historie a vznik Obecné školy smíšené, Linecké předměstí	36
5.1.2 Současnost Obecné školy smíšené, Linecké předměstí	40
5.1.3 Volnočasové aktivity při Obecné škole smíšené na Lineckém předměstí v letech 1900–1950	42
5.2 Česká škola hudební	46
5.2.1 Historie a vznik České školy hudební	46
5.2.2 Současnost České školy hudební	50
5.2.3 Volnočasové aktivity při České škole hudební v letech 1900–1950	52
5.3 Česká soukromá obecná škola v Rožnově	55
5.3.1 Historie a vznik České soukromé obecné školy v Rožnově	55
5.3.2 Současnost České soukromé obecné školy v Rožnově	57
5.3.3 Volnočasové aktivity při České soukromé obecné škole v Rožnově v letech 1900–1950	58
5.4 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích	62
5.4.1 Historie a vznik Diecézního ústavu pro hluchoněmé	62
5.4.2 Současnost Diecézního ústavu pro hluchoněmé	66

5.4.3	Volnočasové aktivity při Diecézním ústavu pro hluchoněmé v letech 1900–1950	67
ZÁVĚR.....		71
Seznam použitých zdrojů.		76
Abstrakt.....		83

ÚVOD

Téma diplomové práce bylo nabízeno pro můj studijní program pedagogika volného času jako rámcové a po dohodě s vedoucím práce bylo specifikováno se zaměřením na volnočasové aktivity při školách v Českých Budějovicích ve vymezeném období 1900–1950.

Toto téma částečně vychází z mé bakalářské práce, ale je nutné podotknout, že je zaměřeno na jinou oblast, a to přímo volnočasových aktivit při školách v krajském městě České Budějovice. Další specifikací této práce je, že se daným tématem dosud ještě nikdo nezabýval, což mi potvrdily dochované zdroje, které k této problematice často byly převážně v podobě školních, obecních kronik nebo almanachů.

Cílem mé práce bylo vyhledat, shromáždit a popsat všechny dostupné informace o volnočasových aktivitách při školách ve městě České Budějovice v období let 1900–1950. Dílčím cílem bylo popsat život na školách v daném časovém období z pohledu trávení volného času dětí a jejich rodičů s propojením do volnočasových aktivit pořádaných organizacemi, které se těmito aktivitám ve městě věnovaly. V práci jsou zaznamenány změny ve vzdělávacím systému v souvislosti se společensko-politickou situací, zajímavé události, oslavy, výročí a jiné zajímavosti související s vývojem školy a volnočasovými aktivitami.

Použita je běžná metodologie historické práce, metoda přímá a komparativní. Školy jsou vybrány tak, aby zde byla popsána škola umělecká, škola na okraji města a s atributem typicky městské školy a škola speciální zaměřená pro žáky se sluchovým postižením. První tři školy spojuje skutečnost, že školy vznikly díky spolku Matice školské, který stál za jejich zrodem, a ještě několik let po jejich vzniku je finančně podporoval. Právě Matice školská byla jedna z nejvýznamnějších spolků určených k podpoře českého školství v Českých Budějovicích, o které v práci pojednávám.

Práce je založena na studiu dobových materiálů, je řazena chronologicky. Jsou zde použity archivní materiály jako jsou městské kroniky, školní a obecní kroniky, kroniky církevní a spolkové. Dále jsou využity tištěné materiály jako almanachy, výroční zprávy a další dobový tisk. Pro dobré uchopení tématu je použita i odborná literatura doporučovaná vedoucím práce s ohledem na zpracovávané téma.

Primární zdroje vycházejí především z kronik vybraných škol, vztahujícím se ke konkrétnímu roku (např. Kronika měšťanské školy Rožnov, 1927–1940, Kronika obecní školy Rožnov, 1940–1945), dále z kronik obcí (např. Kronika obce Rožnov) a výročních zpráv jednotlivých škol (např. Výroční zpráva České školy hudební „Matice školské“ v Č. Budějovicích za školní rok 1912–1913, Ročník 10, Výroční zpráva Jeremiášovy jihočeské hudební školy města Českých Budějovic 1933–1934, Ročník 31 apod.). Tyto prameny byly pro mě důležitým vodítkem v popisu volnočasových aktivit na školách v daném období. Dále je třeba zmínit publikaci Roberta Sacha: Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901–2001, která představovala důležitý zdroj v popisu vzniku a historickém vývoji Základní školy Matice Školské včetně Spolku Matice Školské a Památní knihu diecézního ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích od r. 1871, 1871–1949.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. Širší témata mé práce jsem zvolila z důvodu uvedení do problematiky, terminologického vymezení pojmů volného času a volnočasových aktivit, přiblížení historických milníků daného období, popisu města České Budějovice v historickém, společenském, náboženském kontextu a tím lepší provázání a pochopení souvislostí s užším vymezením práce, a to volnočasovými aktivitami na vybraných školách v Českých Budějovicích v letech 1900–1950.

V první kapitole se zaměřuji na vymezení pojmu volný čas, definici pojmu a pojetí volného času obecně. Druhou kapitolu věnuji historii a náboženství v Čechách v kontextu politicko-společenském v období let 1900–1950. Třetí kapitolu věnuji popisu volnočasových aktivit v Čechách v tomto vymezeném období a propojuji ji s oblastí školství v Čechách se všemi specifikami daného období. Hlavní myšlenkou čtvrté kapitoly je popsat volnočasové aktivity ve městě České Budějovice v historickém, náboženském a společenském kontextu města včetně oblasti školství, kde zásadní význam měla Matice školská, které je věnovaná celá jedna podkapitola.

Stěžejní pátá kapitola práce popisuje na základě studia relevantních zdrojů přímo volnočasové aktivity na vybraných školách v Českých Budějovicích v letech 1900–1950, které se často odvíjely buď od samotného zaměření školy např. Česká škola hudební, jejíž volnočasové aktivity souvisely především s pořádáním hudebních večerů, koncertů, a nebo aktivity se zaměřením na volný čas navazovaly na činnost spolků aktuálně činných v daném období v Českých Budějovicích, např. rožnovská škola a spolupráce se Sokolem. Volnočasové aktivity na konkrétně vybraných školách často také vycházely z nejrůznějších slavností, kterými byly školy často iniciátory. Tak tomu

bylo v Diecézním ústavu pro hluchoněmé. Tato kapitola vždy obsahuje popis vzniku a historie dané školy v souvislosti s obdobím let 1900–1950, současné zaměření školy a kompletní popis všech dochovaných volnočasových aktivit, které byly při dané škole v tomto období zaznamenány.

1 Volný čas

Volný čas jako jeden z důležitých prvků v životě každého člověka se stal významnou oblastí lidského života v historii i dnes. „*Již Aristoteles považoval volný čas za jednu z nejvyšších hodnot člověka, která je přímo spojená se štěstím a svobodou*“.¹ Je to čas, který se může definovat v různých kontextech. Pro jedince však představuje čas, který je trávený mimo pracovní dobu, je určen především k odpočinku, regeneraci, zábavě a lze s ním nakládat podle svého uvážení. Volnočasové činnosti jsou poté takové, kterými čas strávíme, a které si dobrovolně určíme, zajímají nás, a hlavně nás také baví a naplňují.²

Volný čas je zvláště v dnešní moderní době velmi užívaným pojmem. Mnoho autorů ho vymezuje právě v souvislosti s prací a pracovními povinnostmi. S rozvojem dynamické moderní společnosti a nárůstu pracovního a životního tempa je pro některé dospělé jedince čas strávený mimo pracovní dobu okleštěný pouze čistě na odpočinek (spánek) a v širším pojmu v rovině zábavy a zájmových činností se již prostor nedostává.

Trávení volného času u dětí je však dalším významným tématem, které se prolíná historií a má své konsekvence. Trávení volného času při školách bylo významným posunem ovlivňující vývoj školství s ohledem na historicko-společenský kontext celé doby.

1.1 Definice pojmu volný čas a jeho pojetí

Volný čas definovalo již mnoho autorů různými způsoby. Definice si jsou však v mnohem dost podobné. Pedagogický slovník vymezuje volný čas jako: „*Čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku)*“.³

Autoři Hájek, Hofbauer, Pávková volný čas charakterizují např. takto: „*Volný čas je částí lidského života mimo čas pracovní (návštěva školy a pracovní proces) a tzv. čas vázaný, který zahrnuje biofyzilogické potřeby člověka (spánek, jídlo, osobní hygienu),*

¹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*, s. 31.

² SVOBODOVÁ, J. *Volnočasové aktivity ve Velešíně v letech 1900 - 1950* [online]. s. 7.

³ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*, s. 341.

chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti, dojíždění za prací a další nutné mimopracovní povinnosti. Volný čas je dobou, kterou má po splnění povinností člověk k dispozici pro činnosti sebeurčující a sebevytvářející: odpočinek a zábavu; rozvoj zájmové sféry; zlepšení kvalifikace; účast na veřejném životě.“⁴

Pávková také uvádí, že je pro vymezení volného času dostačující, pokud od sebe oddělíme sféru povinností a sféru volného času, kdy je možné volný čas chápat jako opak práce a povinností. Volný čas tedy můžeme chápat především jako dobu, kdy si své činnosti vybíráme, děláme je rádi, dobrovolně a také nám přinášejí pocit uspokojení a uvolnění.⁵

Pod pojem volný čas se běžně zahrnují také označení jako: odpočinek, zábava, rekreace, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.⁶

Pojetí volného času můžeme chápat v negativní, nebo pozitivní konotaci. Negativní pojetí volného času se vymezuje vůči pracovní době, kdy po pracovní době následuje volno. Naproti tomu pozitivní pojetí volného času chápe volný čas na základě jeho vlastní kvality, se kterým můžeme volně nakládat. Je to tedy čas, který máme k dispozici k libovolnému jednání.⁷

Volný čas můžeme pojímat také jako čas, který má mnoho funkcí (rekreační, kompenzační např. toho, co se nám v profesním životě nedaří, ventilační k uvolnění přebytečné energie, konzumní, který je spojen především s mladou generací, či jako kontrast k práci). U některých workoholiků může být volný čas pojímán jako čas k regeneraci po práci k další práci. Tedy u těchto lidí je čas pojímán spíše negativně jako ten zbytkový čas po práci, sloužící k větším pracovním výkonům. Někdo zase pojímá volný čas hédonisticky, jako čas k naplnění potřeb a tužeb, které mu nepřináší práce. Volný čas jim kompenzuje nenaplněné touhy a přání, kterých se jim nedostává v zaměstnání.⁸

Volný čas můžeme také vnímat z různých hledisek např. z ekonomického. Z volného času se stalo odvětví, které je využíváno nejen pro výchovnou a vzdělávací činnost, ale také komerčně. Ukazuje to na vyspělost a úroveň společnosti, jejíž měřítkem je to, kolik

⁴ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. Pedagogické ovlivňování volného času, s. 10.

⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s.

⁶ KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti - čas výchovy*, s. 15–16.

⁷ KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase*, s. 8.

⁸ Tamtéž, s. 20–22.

prostředků jsou lidé schopni a ochotni věnovat pro účely volného času, kolik financí investuje konkrétní společnost do zařízení pro volný čas a zda a jakým způsobem se alespoň část nákladů vrátí. Další hledisko představuje sociálně-psychologické, a to především v oblasti trávení volného času dětí, na které se zaměřují rodiče, pedagogové, ale i např. sociologové, kteří zkoumají možnosti kompenzace nežádoucích vlivů v rodinách se sociálně patologickými vlivy. Z politického hlediska je třeba upozornit vůči zásahům státu k organizaci volného času. Zda stát podporuje školskou politiku v této oblasti, zda je dostatečná nabídka volnočasových činností v obcích a městech a zda se jednotlivé subjekty podílejí na rozvoji těchto aktivit s využitím státních, obecních zdrojů a plateb účastníků či sponzorských darů.

Volný čas můžeme také vnímat z hlediska zdravotně hygienického, které vychází z předpokladu podpory duševního i tělesného zdraví člověka. Tomuto hledisku se věnují především zdravotníci, kteří u jedince pozorují uspořádání režimu dne, hygienu prostředí, sociální vztahy a psychohygienu.

Tomášková ve své diplomové práci doplňuje: „*Instituce zaměřené na volný čas dětí a mládeže reflektují tato pozorování například v tom, že usměrňují režim dne takovým způsobem, aby podporoval právě zdravý tělesný a duševní vývoj každého jedince. Velký zdravotní význam má podněcování a poskytování příležitostí k pohybu na čerstvém vzduchu. Zásadní význam má taktéž vedení dětí ke správné životosprávě a dodržování hygieny. Ke zdravému duševnímu vývoji zejména přispívá pobyt v příjemném, esteticky působivém prostředí, v pohodě, mezi lidmi, kteří mají podobné záliby. Děti takto prožívají radost a uspokojení s činnostmi, která je baví.*“⁹

Podle Pávkové je třeba ještě zmínit hlediska pedagogická a psychologická, která zohledňují věkové a individuální zvláštnosti jedince a jejich respektování ve volném čase. Současně je potřeba zvážit, jestli, do jaké míry a jakým způsobem přispívají činnosti ve volném čase k uspokojování biologických i psychických potřeb člověka. Pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu dětí a mládeže, umožňovat jim spontánnost, uspokojovat potřeby nových dojmů, seberealizace, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, ale také poskytovat pocit bezpečí a jistoty.¹⁰

⁹TOMÁŠKOVÁ, Ž. *Vliv prostředí na trávení volného času dětí staršího školního věku* [online], s. 15–16.

¹⁰PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 229.

Tomášková doplňuje: Z pedagogického hlediska má volný čas dva úkoly:

1. Výchovu ve volném čase – bezprostřední naplňování času smysluplnými aktivitami.
2. Vzdělávání ve volném čase – poskytnutí základní orientace v zájmových aktivitách, na jejímž základě se může jedinec rozhodnout pro tu činnost, která se mu nejvíce líbí a kde najde uspokojení a možnost seberealizace. O volném čase dětí a mládeže se pojednává jako o rizikovém faktoru. Zanedbání pedagogického působení by mělo zcela jistě nedozírné následky. Narůstání nejrůznějších patologických jevů již u mladších dětí je toho důkazem.¹¹

2 Vymezení období 1900–1950 ve společensko-historickém a náboženském kontextu

Na přelomu 19. a 20. století se stala česká společnost spadající pod rakousko-uherskou monarchii moderní a občanskou společností. České země prožívaly úspěšné hospodářské i celospolečenské období.¹²

Zlepšily se existenční podmínky, což vedlo i k prodloužení věku, kterého se obyvatelé dožívali. Docházelo k dalšímu rozvoji kulturního života, což souviselo s osvětou, vzděláváním i zlepšením zdravotní péče. Na zlomku století zesílil hospodářský význam českých zemí, posílila průmyslová výroba. V důsledku výše popsaných změn se české země vyrovnávaly ostatním vyspělým státům. Na počátku 20. století byla již mezi obyvateli českého národa téměř nulová negramotnost. O rozsah školství byly však vedeny národně politické zápasy, které se týkaly především středních a obecných škol v pohraničí. Nová doba změnila i pohled na tělesnou kulturu, která se stala nedílnou součástí životního stylu.¹³

Roku 1905 proběhly řady demonstrací i manifestů za vznik všeobecného hlasovacího práva. Začaly vznikat nové politické strany, které propagovaly názory a zájmy jednotlivých skupin, v roce 1907 se konaly volby, které probíhaly na základě všeobecného hlasovacího práva. Ve volbách obdržely nejvíce hlasů strany agrární a strany sociálních demokratů.¹⁴

¹¹TOMÁŠKOVÁ, Ž. *Vliv prostředí na trávení volného času dětí staršího školního věku* [online], s. 14.

¹²KVAČEK, R. *České dějiny II.*, s. 74.

¹³Tamtéž, s. 78–83.

¹⁴ČORNEJ, P. *Dějiny Českých zemí*, s. 108.

České umění a kultura začala na počátku 20. století vzkvétat. Ve světě zněla jména známých osobností jako např. hudebních skladatelů Antonína Dvořáka či Leoše Janáčka, českých malířů, jakými byli František Kupka či Alfons Mucha. Důvodem proč se hudbě a umění dařilo byla skutečnost, že nepodléhaly jazykové bariéře, a tak mohli čeští umělci dávat plně najevo svůj talent. Poznamenaná v tomto ohledu byla však česká literatura. Jelikož se většina osobností židovského vyznání hlásila k německému jazyku, docházelo k výraznému proslavení české země ve světě prostřednictvím osobností jako Sigmund Freud, Franz Kafka, Gustav Mahler aj.¹⁵

V roce 1914 vypukla první světová válka. Byla zapříčiněna z velké části tím, že Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku Srbsku, jenž se mělo podílet na atentátu Františka Ferdinanda d'Este.¹⁶

Došlo k okamžité mobilizaci českých zemí. Češi v důsledku nespokojenosti a snahy oprostit se od monarchie povolání k vojenské službě neuvítali, což vyvolalo nedůvěru rakouské vlády vůči české společnosti a to vedlo ke zpřísnění byrokraticko-vojenského režimu. Veškerý tisk začal podléhat cenzuře, omezovala se činnost spolků, např. Sokola. Naše země pomalu ztrácela to, o co čeští politici dlouho usilovali. Výjimku však představoval T. G. Masaryk, který začal intenzivněji usilovat o vznik samostatného Československého státu tím, že odjel do zahraničí, kde zahájil akci za samostatné Československo.¹⁷

Nejúspěšnější období pro Československo v meziválečné době představovala léta 1923-1929. Hospodářství země prosperovalo, přibližně 40 % obyvatel bylo zaměstnáno v průmyslu a zvyšoval se i podíl služeb v silniční a železniční dopravě. Začínal i rozvoj letecké dopravy. Díky pozemkové reformě v roce 1919 se také zlepšily poměry na venkově. Ve druhé polovině 20. let klesala nezaměstnanost, až se dostala na jedno procento. Do vlády vstoupili i zástupci sudetských Němců. Vyvíjela se také architektura a začalo se s výstavbou nového bydlení, které se vyznačovalo centrálním vytápěním a koupelnami s teplou vodou. V domácnostech se začalo objevovat rádio, které představovalo další novinku v rozvoji. Československo patřilo v tomto období k nejvyspělejším státům světa.¹⁸

¹⁵Tamtéž, s. 109.

¹⁶ČORNEJ, P. a J. POKORNÝ. *Dějiny českých zemí do roku 2000 ve zkratce*, s. 78.

¹⁷Tamtéž, s. 111.

¹⁸Tamtéž, s. 114.

Průmyslová výroba byla také na vzestupu, Československo proslavilo několik významných podniků např. symbol českého podnikání značka Baťa, Škoda, Poldi Kladno, ČKD či Plzeňský Prazdroj. V Československu se začal klást velký důraz na vzdělání, což podpořilo výstavbu nových škol. V oblasti kultury se rozvíjelo divadlo, v této době vzniklo např. Osvobozené divadlo Voskovce a Wericha, v literatuře dosáhl světového úspěchu Jaroslav Hašek s *Osudy dobrého Vojáka Švejka*, nebo Karel Čapek.¹⁹

Velkou ránu do dějin Československa zasadila druhá světová válka. Navzdory přísné cenzuře vznikala a vycházela hodnotná literární díla i za okupace. Básníci zcela neustali ve své tvorbě, i když jejich verše byly často publikovány až v roce 1945. Znovu se rozvíjelo domácí muzicírování, pořádaly se i veřejné koncerty, avšak opět pod přísnou cenzurou. Ta ovlivňovala i oblast výtvarného umění. V roce 1944 uzavřeli nacisté všechny divadelní scény. Na malých městech působily však ochotnické spolky, které často plnily u místních obyvatel sociální přesah s možností se sejít a popovídat si. Protektorát významně poznamenal i českou tělovýchovu a sport. Činnost tělovýchovné jednoty Sokol byla zcela pozastavena.²⁰

Druhá světová válka v Evropě skončila po kapitulaci Německa 8. května roku 1945. Území Československa bylo opět svobodné. Obavy a strach z Německa však zůstal a byl příčinou svázání Československa k Sovětskému svazu jako spojence. Krátce po roce 1945 výrazně rostla propagace významu Sovětského svazu jako vítěze nad fašismem, rostl kult osobnosti Stalina. Této situace využili komunisté a poté co prezident Beneš přijal demisi ministrů a po jmenování osob navržených předsedou vlády Klementem Gottwaldem, došlo k převzetí moci komunisty. Česká společnost tak od února 1948 procházela rozsáhlými mocensko-politickými změnami, které zasahovaly do životů všech občanů. Komunisté např. zakázali i mládežnické organizace typu Sokol a skautské oddíly. Nahradili je jednotnou mládežnickou organizací, která se nazývala Československý svaz mládeže, který se členil na mladší pionýry a svazáky.²¹

¹⁹Tamtéž, s.115.

²⁰ AUGUSTA, P.; HONZÁK, F. *Československo 1938-1945*, s. 18–20.

²¹ČORNEJ, P. *Dějiny českých zemí*, s. 122–123.

2.1 Náboženská situace v Čechách v období 1900–1950

Na počátku dvacátého století se však vznáší vlna protikatolické kritiky, při níž dochází k masivnímu opouštění římskokatolické církve. Tuto církev opouští například i T. G. Masaryk. Jeho cesta směřuje do protestantské reformované církve. Protikatolické tendence podporuje i konec první světové války v roce 1918 a vznik Československé republiky. Obyvatelstvo nejčastěji přechází do Církve československé husitské, která v tomto období vzniká, či Českobratrské církve evangelické. Značná část československé populace zůstává zcela bez vyznání.²²

V roce 1939 je zřízen Protektorát Čechy a Morava a nastává jedno z nejtěžších období českých dějin. Díky tomu dochází po válce k morálnímu posílení československých církví. I přesto hrůzy, které obyvatelstvo během války prožilo, způsobily oslabení a narušení víry a kladení otázek o existenci Boha. Touto nedůvěrou je narušena samotná podstata náboženství.²³

Okupace s sebou přinesla i změnu v náboženských poměrech, církevní a náboženský život byl podroben přísnému dohledu. Došlo k obsazení klášterů, omezení bohoslužeb a odvedení kněží do koncentračních táborů. Na školách se učila povinně němčina. V této době byla atmosféra života plná přísných zákonů a nařízení, ale bez skutečného práva, vládl především strach ze všemocného gestapa.²⁴

Po druhé světové válce se stále více v Československu prosazuje levicová politika. Náboženské otázky jsou stále více odsouvány na samotný okraj zájmů československé populace. Díky stále rostoucímu politickému vlivu komunismu dochází k oslabování pozice náboženství. Ačkoliv ještě nedochází k ateizaci společnosti, přestávají být církve, a tedy i náboženství žádané.²⁵

K zásadnímu zlomu dochází v roce 1948. Ačkoliv nově nastupující režim slibuje respektování náboženské svobody, náboženská situace v Československu je vážná. Tlak je vyvíjen zejména na římskokatolickou církev. Tehdejší režim vidí v římskokatolické církvi a zejména v jejím ústředí, které je v kapitalistické cizině, velkou hrozbu. Na konci

²² NEŠPOR, Z. *Příliš slábi ve víře*, s. 214.

²³ VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*, s. 248.

²⁴ AUGUSTA, P.; HONZÁK, F. *Československo 1938-1945*, s. 8–17.

²⁵ NEŠPOR, Z. *Příliš slábi ve víře*, s. 214.

40. let připravuje komunistická strana nové církevní zákony, jejichž hlavním smyslem je získání úplné kontroly nad církví.²⁶

3 Volnočasové aktivity v Čechách v období 1900–1950

Na přelomu 19. a 20. století se pojem volný čas a s ním volnočasové aktivity teprve pomalu vyvíjely na základě nastupující industrializace a reformních hnutí za zkrácení pracovní doby. Velká změna nastala po první světové válce, kdy se prakticky všude pracovní doba zkrátila. Velký vývoj představovala postupná mechanizace, která významnou měrou přispěla ke zkrácení pracovní doby. Na počátku 20. století se stal volný čas v ekonomicky vyspělých zemích téměř všude samozřejmostí.²⁷

Problémem na počátku vývoje volnočasových aktivit bylo také rozdílné postavení obyvatel a s ním spojená chudoba. Do první světové války vznikala nejrozličnější sdružení lidí, zabývající se především tělovýchovou a sociálními potřebami. Trávení volného času ovlivňovala také příslušnost k církvi. Svůj vliv poté představovali ve 30. letech 20. století secesiáni, kteří na našem území začali zakládat své oratoře a s jejich volnočasovými aktivitami určených pro děti a mládež se můžeme se setkat dodnes.²⁸

Podle Kapláňky, abychom pochopili význam volného času v současné době, musíme podrobněji zvážit alespoň tři faktory, které ovlivnily vývoj chápání volného času. Vznik pravidelné pracovní doby a v návaznosti na to i dny a hodiny pracovního volna jsou prvním aspektem. Druhý faktor je nárůst pracovní doby v období industrializace. V tomto období se stal nedostatek volného času zásadním sociálním problémem. Poslední je osvícenská idea svobody, jako základ moderního pojetí volného času.²⁹

Volný čas v Čechách se vyznačoval také svou cykličností, která byla ovlivněna velkými celospolečenskými krizemi. Například po válce množství volného času opět kleslo, neboť bylo potřeba obnovit válkou zničené hospodářství. Naprosto odlišné a specifické bylo prožívání volného času v podmínkách tzv. reálného socialismu, kdy chtěl mít stát kontrolu naprosto nad veškerým děním ve státě, včetně volného času svých obyvatel.³⁰

²⁶HANUŠ, J. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*, s. 296.

²⁷KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti - čas výchovy*, s. 145–148.

²⁸SVOBODOVÁ, J. *Volnočasové aktivity ve Velešíně v letech 1900 - 1950* [online]. s. 9–10.

²⁹KAPLÁNEK, M., *Nauka o volném čase - studijní texty pro pedagogy volného času*, s. 10.

³⁰ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*, s. 35–37.

Volnočasové aktivity v letech 1900–1950 můžeme rozdělit na:

- sportovní (Sokol, Orel)
- kulturní (hudební nástroje, zpěv, divadelní ochotnické soubory - především na venkově, čtenářské kluby, aj.)
- sociálně-charitativní
- vzdělávací a osvětové (vlivem ženského hnutí vznikaly nejrůznější dámské kluby a spolky, věnující se především osvětové, sociální a charitativní činnosti).³¹

Spolkový život se úspěšně rozvíjel v období První republiky, kdy v souvislosti s rostoucím sociálním a etnickým napětím bylo toto rozmanité občanské sdružování stále více polarizované. Velké oblibě se těšily tělocvičné spolky, které byly současně vzorovým příkladem toho, že členy spolků se lidé často stávali podle inklinaci k politickým stranám či ideologiím, stejně tak jako podle příslušnosti k určitému etniku.³²

Nejvýznamnější volnočasovou organizací byl v tomto období Sokol. O jeho popularitě svědčí fakt, že mezi jeho členy patřili i prezidenti Masaryk a Beneš. Význam Sokola daleko přesahoval rámec tělovýchovy a sportu, členové spolku se věnovali také výchovné činnosti a zpěvu. Ve městech a obcích v této době vznikly tzv. sokolovny, které byly využívány nejen ke cvičení, ale i k pořádání různých vlastenecky zaměřených a společenských akcí. Lidé se zde mohli účastnit různých přednášek, koncertů, besídek či zhlédnout divadelní představení. Velkou událostí Sokola bylo pořádání sokolských sletů.³³

Podle Kárníka byly jakýmsi protipólem Sokola německé turnerské organizace, které byly spojeny v Deutscher Turnverband. Ty byly ještě více nacionálně založeny než Sokol.³⁴

V roce 1910 se k nám dostal skauting, kterému se věnoval především Junák. Postupně se stal nejpopulárnější mládežnickou volnočasovou aktivitou, jejíž snahou byla výchova k ušlechtilému občanství a životě v souladu s přírodou. V roce 1919 přebírá patronát nad

³¹ SVOBODOVÁ, J. *Volnočasové aktivity ve Velešíně v letech 1900 - 1950* [online]. s. 10.

³² SKOVAJSA, M. a kol. *Občanský sektor*, s. 55

³³ KLIMEK, A. *Vítejte v první republice*, s. 153–155.

³⁴ KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, s. 535.

skautským hnutím Tomáš G. Masaryk a dochází k jeho velkému rozšíření i do venkovských oblastí. V roce 1938 měl Junák 67 tisíc členů. Jeho obliba svědčí v nárůstu po druhé světové válce, kdy se rozrostl až na 178 tisíc členů.³⁵

Další populární trávení volného času bylo trampování a tzv. tramské hnutí. Trampování zaznamenávalo svoji oblibu především po první světové válce, ve třicátých letech se dokonce stává obecnou módou, jelikož se mládež snažila o víkendech uniknout z měst. Jeho náplní byla turistika, vaření, stavění chat a jejich zařizování a v neposlední řadě sport, kdy se v chatových osadách pořádaly nejrůznější závody. Tramské hnutí oproti sakutingu však nemělo jasně danou strukturu.³⁶

Velmi silnou tělovýchovnou organizací byl také Orel. Vnitřním uspořádáním byly tzv. orelské jednoty v celé řadě ohledů podobné Sokolu, ale klíčovou roli zde sehrávalo katolické náboženství. Po vzniku první republiky byl Orel načas utlumen, jelikož byl do poslední chvíle před rozpadem monarchie prorakouský. Do konce dvacátých let se však početně vyrovnal Dělnické tělocvičné jednotě československé, jež byla jediná svým programovým založením mezinárodní. V první republice existovaly i židovské tělovýchovné jednoty Makkabi, jež měly více než 12 000 členů.³⁷

Celá řada kulturních aktivit se tedy za první republiky odehrávala pod záštitou výše uvedených spolků. Podle mého názoru bylo členství v těchto spolcích otázkou osobní prestiže, ale současně i projevem politického smýšlení konkrétního člověka. Spolky se v průběhu existence první republiky v souvislosti se stále napjatější politickou situací stále více radikalizovaly. Rozhodně není možné konstatovat, že výše uvedené spolky sloužily jen jako organizace sdružující cvičení žádostivé občany.³⁸

Je všeobecně známo, že za druhé světové války byl život řady spolků utlumen, některé se ocitly v ilegalitě a podílely se na odboji.

K zákazu skautingu a Sokola došlo v roce 1941. Po druhé světové válce byly předválečné spolky obnoveny a začaly vznikat i nové sdružení (např. národní svaz mládeže). Únor 1948 však znamenal přechod k monopolu nad trávením volného času v jednotnou organizaci a sním i zánik všech těchto organizací.³⁹

³⁵ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*, s. 86–90.

³⁶ Tamtéž, s. 34–36.

³⁷ KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, s. 57–58.

³⁸ Tamtéž, s. 59–60.

³⁹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*, s. 86–91.

3.1 Školství v Čechách v období 1900–1950

Radikální změnu ve školství znamenal říšský zákon zvaný též Hasnerův zákon, jehož název byl odvozen od jména ministra školství Leopolda Hasnera. Právě tento zákon položil základy moderního nižšího školství a v hlavních rysech na něm spočívalo elementární školství i v československé republice do roku 1948. Kvůli zásadním změnám, které zákon přinesl se označovalo toto období jako Období nové školy, jež se datuje od roku 1869 do roku 1918.⁴⁰

Mezi další významné změny patří zrušení systému rozdělení škol na triviální, hlavní a normální. Toto nahradila škola obecná, která zpravidla trvala 5 let a škola měšťanská na 3 roky, která navazovala na školu obecnou. Měšťanská škola poskytovala vyšší typ vzdělání než škola obecná, učilo se na ní dle rozšířených osnov i o několik více předmětů. Školy se dále rozlišovaly dle počtu tříd. Kde byl dostatek žáků, se také školy rozdělovaly podle pohlaví žáků na samostatné školy chlapecké a školy dívčí. Každá měla svého ředitele, i když trochu paradoxně často sídlily ve stejné budově.⁴¹

Šimek uvádí: „*Tak, jak se zaváděla a rozšiřovala školní docházka, rozšiřovala škola svůj vliv na stále rostoucí počet příslušníků mladé generace. Osvobození dětí a mladých lidí od námezdní práce, a do konce století také vytyčování zásad nové výchovy západoevropských zemích, vytvářelo podmínky pro rozvoj volného času jakožto prostoru dobrovolné, volitelné činnosti a dávalo podněty pro jeho výchovně hodnotnou realizaci. Tyto myšlenky se s určitým zpožděním začaly uplatňovat i v naší zemi.*“⁴²

Podle Kaplánka: „*Snahy o systematickou výchovu, respektive osvětovou práci ve volném čase pozorujeme už v 19. století, ale teprve ve dvacátých letech 20. století začínají pedagogové toto úsilí reflektovat a ovlivňovat jeho rozvoj. Ve frankofonním prostředí s určitým přesahem až do meziválečného Československa byla od třicátých let velmi živá myšlenka *éducation populaire*, v češtině se používaly pojmy jako lidová výchova nebo osvěta.*“⁴³

Školství ovlivňoval značně i politický život, který se v Rakousku-Uhersku na přelomu století stále více komplikoval, neřešené sociální problémy vedly postupně k radikalizaci dělnické třídy a veřejného života vůbec. V tomto období však docházelo

⁴⁰ŠIMEK, Jan. *Historie školních budov: od tereziánských reforem po současnost*, s. 80–81.

⁴¹Tamtéž, s. 82–83.

⁴²HOFBAUER, Břetislav a Michal KAPLÁNEK. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*, s. 17.

⁴³KAPLÁNEK, Michal. *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 63–64.

k rozvoji národního hospodářství, k rozvoji kulturního života, české vědy, k rozkvětu literatury a umění, rostl i objem knižních publikací, časopisů i denního tisku. Docházelo k nárůstu počtu všech škol (obecných, měšťanských, odborných i středních), ale tento nárůst byl vynucen spíše jen populačními přírůstky. Ve školství obecně se začala projevovat velká stagnace jak po stránce obsahové, tak po stránce organizační.⁴⁴

Veselá ve své publikaci popisuje: „*Stagnace ve školství byla vyvolána úspornými opatřeními, která byla namířena zejména na školu obecnou a měšťanskou. Od roku 1910 se neposkytovaly zemské subvence na stavby škol, kromě toho byly školy přeplněny, neboť ve třídách bylo 80 až 100 žáků.*“⁴⁵

Ovšem i v tomto období se celá řada významných osobností snažila o změny, které by školství přiblížily ke skutečným potřebám jednotlivců i celé společnosti. Nebyly to však jen významné osobnosti typu T. G. Masaryka, Josefa Úlehly, Františka Krejčího, Františka Drtiny, či Otakara Kádnera a jiných. Byly to i stovky špatně placených učitelů, jejichž práce byla ztížena sníženým právním i společenským postavením a všeobecnou stagnací ve školství. I přesto se dovedli sjednotit a pracovali na úkolech, které paralyzovaly nedostatky ve školství a přispívali tak tím k jeho dalšímu rozvoji.⁴⁶

Světová válka dolehla těžce na celé školství. Hned na počátku války byl zredukován počet tříd, více než třetina jich byla zrušena, některé školy byly v zimě i po několik měsíců zavřeny. Na školách se měnili velmi často učitelé, byl jich nedostatek, jelikož byli často zaměstnání mimo školu a na mnohých školách vyučovali i často učitelé, kteří neměli dostatečnou aprobaci.⁴⁷

Ještě před koncem první světové války v dubnu 1918, bylo představiteli českého učitelského hnutí vydáno svolání nazvané „Českému učitelstvu“. Jednalo se o výzvu k aktivní účasti na zajištění budoucnosti národa, která byla jakousi snahou o přípravu školské reformy. Ta měla odpovídat novým podmínkám a stala se tak základem školství v nově utvořené demokratické zemi. V listopadu 1918 bylo také zřízeno ministerstvo školství a národní osvěty, které ponechalo všechna říšská a zemská nařízení a zákony v platnosti.⁴⁸

⁴⁴ MIHOLA, Jiří. *Přehled českého školství: kritická analýza na základě volného zpracování přednášek a seminářů prof. Jána Šrama*, s. 30–31.

⁴⁵ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*, s. 54.

⁴⁶ KOPÁČ, J. *Dějiny české školy a pedagogiky v letech 1867–1914*, s. 113.

⁴⁷ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*, s. 68.

⁴⁸ SOMR, M. a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*, s. 209–210.

Velký rozkvět zažilo školství v období první republiky. Československo se stalo vyspělým mnohonárodnostním demokratickým státem a modernizované školství patřilo k jeho silným stránkám. Vysoká kvalita prvorepublikového školství vycházela z nadšení pro nově založený vlastní stát, ve školách se učilo o demokracii a o vzniku republiky. V této době progresivní školství bylo základem rozvoje mnoha dalších odvětví ekonomiky, jako je lehký i těžký průmysl, stavebnictví atd.⁴⁹

V meziválečném období docházelo také k několika pokusům o reformní školství. Významnou osobností na tomto poli byl Václav Příhoda (1889–1979), jehož návrh jednotné školy obsahoval čtyři stupně a řešil komplexním způsobem vzdělávání žáků od základního až po středoškolské.⁵⁰

Pánková, Kasperová, Kasper popisují ve své publikaci detailně reformu školství, která v tomto období zformovala celý školský systém: „*Vedle reformmy tradiční či Habsburské instituce ve školu moderní či republikánskou se jednalo o otázky úplného vymanění školy z církevního vlivu a o snahu dosáhnout úplného a řádného vysokoškolského vzdělání učitelů obecných a měšťanských škol. Bylo to právě tzv. pokrokové učitelstvo, které formulovalo hned na prvním sjezdu československého učitelstva v roce 1920 reformní školský program, který všechny tři body obsahoval a shledával jako stěžejní (otázka reformy školského systému a vnitřního chodu škol, požadavek učitelského vysokoškolského vzdělání, vymanění školy z úplného vlivu církve.*“⁵¹

Nešlo pouze o svobodnější prostředí pro žáka, ale i pro učitele. Mnoha přání učitelů i přes jejich požadavky se stálo nedařilo naplňovat. V roce 1929 je pod Příhodovým vedením dokončován Organizační a učební plán reformních škol. Ten byl stěžejní pro nadcházející školní rok, podle něhož některé pokusné školy zahájily svoji činnost.⁵²

Ve výuce nabýval stěžejní význam princip individualizace, v popředí stály také aktivity k utváření školní pospolitosti, jako např. vznik školních shromáždění, samospráv, sdružení rodičů, školní shromáždění aod. Pořádaly se společné akce jako například výlety, návštěvy kulturních institucí, soutěže, výstavy.⁵³

⁴⁹ MIHOLA, Jiří. *Přehled českého školství: kritická analýza na základě volného zpracování přednášek a seminářů prof. Jána Šrama*, s. 30–31.

⁵⁰ SOMR, M. a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*, s. 212.

⁵¹ PÁNKOVÁ, Markéta, Dana KASPEROVÁ a Tomáš KASPER. *Meziválečná školská reforma v Československu*, s. 7–8.

⁵² KOSTKA, Karel. *Tomáš Baťa a baťovské školství*, s. 86–87.

⁵³ Tamtéž, s. 87.

Rodiče dětí byli často zapojováni do činností školy. Podíleli se jako pomocníci při práci na zahradě nebo při praktické výchově, pomáhali i při údržbě školy a zvelebování jejího okolí.

Kostka v této době uvádí myšlenku, která je platná dodnes: „*Školy to nejsou jenom budovy, židle, lavice, tabule, učebnice, hromady dokumentů, plánů, zpráv a hodnocení, ale školy, jejich obsah tvoří především lidé primárně žáci, učitelé. Školství je místem plastického propojování teoretického vědění s praxí a kde učitelé nejrůznějšími formami a metodami předávají žákům své vědomosti, znalosti a dovednosti, kde se absorbují nejenom poznatky věd, ale kde se promítá do každodenní činnosti i politický, hospodářský, finanční, kulturní či třeba sportovní život se všemi jeho příležitostmi, riziky a peripetemi.*“⁵⁴

Z Příhodova modelu jednotné školy vycházel tzv. Zlínský návrh na reformu školství. Byl velmi dobře a podrobně zpracován tak, aby vyhovoval potřebám rozvíjející se industrializace. Zaměřoval se na vzdělání základní, učňovské, středoškolské a vysokoškolské. Následně bylo vypracováno ještě mnoho dalších návrhů, byly zřízeny i některé pokusné školy, které se snažily uplatnit navrhované reformy v praxi, ale k jejich uzákonění bohužel nikdy nedošlo.⁵⁵

I přes reformy školství se pojem Volný čas v Česku stal předmětem soustředěného zájmu pedagogů poměrně pozdě, až v padesátých letech 20. století. Výchově ve volném čase se začal tehdy přikládat význam až v souvislosti se společenskými změnami a změnou politického režimu po únoru 1948. Samotný termín pedagogika volného času byl ovšem tehdy ještě dlouho neznámým pojmem, v dané době se používaly pojmy jako mimotřídní a mimoškolní výchova, případně výchova mimo vyučování.⁵⁶

Mimotřídní někdy také používaná mimo vyučovací výchova znamenala aktivity realizované školou v době mimo povinné školní vyučování, které sice nebyly předepsány učebními osnovami, ale s vyučováním těsně souvisely. Výchova mimoškolní byla především organizovaná jinými než školními institucemi, různými společenskými organizacemi, které používaly pojem výchovně-vzdělávací činnost.⁵⁷

Dalším obdobím, které značně ovlivnilo školství byl protektorát Čechy a Morava. Cílem nacistické politiky byla likvidace české inteligence, na jedné straně se

⁵⁴ Tamtéž, s. 21–22.

⁵⁵ KOVAŘÍČEK, V. *Materiály k dějinám pedagogiky*, s. 83–106.

⁵⁶ KAPLÁNEK, Michal. *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 61.

⁵⁷ Tamtéž, s. 66.

podporovalo rozšiřování výuky německého jazyka, na straně druhé byly omezovány všechny ostatní studijní možnosti. Školní budovy byly zabírány pro potřeby německé armády. Starší žáci museli nastoupit na nucené práce. Provoz škol byl direktivně ovlivňován až do takových podrobností, jako např. stanovení počtu obrazů českých a německých vědců a spisovatelů.⁵⁸

Obecná škola byla čtyřletá nebo osmiletá, měšťanská škola pak čtyřletá a navazovala na čtvrtý ročník školy obecné. Ti žáci, kteří do měšťanské školy nepostoupili (dle určené kvóty ve výši 35 %), dokončili školní docházku na škole obecné. České střední školství bylo za Protektorátu velmi omezeno, nakonec dne 17. listopadu 1939 došlo k uzavření všech českých vysokých škol. Tento akt byl spojený s perzekucí jak učitelů, tak i studentů.⁵⁹

Všechny tyto negativní změny se nevyhnuly ani českým učitelům, za nejradikálnější zásah lze v tomto smyslu považovat zrušení vysokoškolského vzdělávání učitelů a ponechání pouze učitelských ústavů. Učitelům byla předepsaná znalost německého jazyka, z kterého byli pravidelně přezkušováni. Počátkem přeškolení učitelů se stala výstava s názvem „Německá velikost“, která se konala v Praze v květnu 1941 a učitelé ji museli povinně navštívit. Hlavním centrem přeškolení se stal Ústřední institut ve Vankenheimu u Berlína, jehož pražská pobočka prováděla během let 1941 až 1943 přeškolení učitelů dějepisu, zeměpisu a dokonce i biologie. Dochází ke zrušení zemských školních rad a později i školních výborů. Nejhorší situace ve školství však nastává poslední dva roky války. Dochází k zastavení vydávání pedagogických časopisů Komenský, Střední škola a Věstník pedagogický. V roce 1944 pak přichází totální nasazení učitelů a dochází k zabírání škol pro vojenské účely.⁶⁰

Po osvobození Československa v květnu 1945 je přijat Košický vládní program, který se zaměřuje mimo politickou situaci také na obnovu Československého školství, zrušení všech německých škol, včetně vysokých a je zde zjevný příklon k Sovětskému svazu.

Dále pak bylo obnoveno vysokoškolské vzdělávání učitelů škol všech stupňů v rozsahu určeném vládou. Nakonec po mnoha diskuzích příznivců i odpůrců jednotné školy je v dubnu 1948 projednán a schválen parlamentem zákon č. 95/1948 Sb. o základní

⁵⁸ MIHOLA, Jiří. *Přehled českého školství: kritická analýza na základě volného zpracování přednášek a seminářů prof. Jána Šrama*, s. 30–31.

⁵⁹ SOMR, M. a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*, s. 281.

⁶⁰ Tamtéž, s. 282.

úpravě jednotného školství (Školský zákon), díky němuž dochází k zásadním změnám v celém českém školství. Všechny školy zřizuje stát, je zavedena povinná devítiletá školní docházka od 6 do 15 let, kdy první stupeň má 5 a druhý stupeň 4 postupné ročníky. První stupeň je nazýván Národní školou a druhý Střední školou. Dohromady poskytují základní vzdělání. Poté navazují školy třetího stupně, mezi které patří školy povinné – základní odborné školy a školy výběrové – odborné a vyšší střední školy.⁶¹

4 Volnočasové aktivity v Českých Budějovicích v období 1900–1950

Neodmyslitelnou součástí trávení volného času českobudějovických obyvatel se na počátku 20. stol. stávaly nejrůznější slavnosti. Vedle církevních slavností se konaly i slavnosti světské, tj. politické, vojenské, hudební, dělnické, školní či sportovní, a plesy. K jejich předním organizátorům patřily nejrůznější volnočasové spolky a sdružení, které hráli v trávení volného času obyvatel hlavní roli. Mezi nejznámější spolky patřila např. Beseda českobudějovická, Matice školská, Český politický spolek, Sokol, Dělnická beseda, sportovní kluby a další. Největší české slavnosti byly tzv. matiční slavnosti, pořádané každoročně poslední červnovou nedělí, v pramenech jsou zaznamenávány v letech 1899 až 1914. Po roku 1918 se konaly pravidelné oslavy výročí vyhlášení samostatnosti, sokolské dny a Husovy oslavy, v neposlední řadě také různé sportovní, hudební či vojenské slavnosti.⁶²

Mimo výše zmiňovaných spolků ovlivňovalo dění ve městě také celá řada různých uskupení, a to rozličná stavovská, profesní, polovojenská, tělovýchovná, dělnická, školská a náboženská sdružení, dále dámské a židovské spolky a sdružení. O spolkové činnosti a dění ve městě se obyvatelé dozvídali hlavně z místních tiskovin, ať již se jednalo o německé listy Budweiser Kreisblatt (1852-1920) a Budweiser Zeitung (1862 až 1945) nebo české Budivoj (1864-1914) a Jihočeské listy (1895-1941).⁶³

Kovář ve své publikaci uvádí: *„Nejrůznější spolky a sdružení, organizace a korporace zasahovaly do budějovického života v mnohem větší míře, než je tomu dnes.*

⁶¹ KOVAŘÍČEK, V. *Materiály k dějinám pedagogiky*, s. 117–142.

⁶² KOVÁŘ, Daniel. *Budějovice před sto lety: jihočeská metropole v roce 1900, aneb, rok 1900 v jihočeské metropoli*, s. 16–17.

⁶³ KOVÁŘ, Daniel. *Budějovice před sto lety: jihočeská metropole v roce 1900, aneb, rok 1900 v jihočeské metropoli*, s. 16-19.

*Bývalo zvykem, že každý, kdo se chtěl třeba jen troche zúčastnit veřejného dění, vstupoval podle svých zájmů do některého ze spolků, a že v čele těchto organizací stávaly významné osobnosti města. Na přelomu 19. a 20. století existovalo v Českých Budějovicích přes sedm desítek českých a kolem šedesáti německých spolků, přičemž tato čísla musíme brát pouze jako přibližná. Kromě toho zde působila necelá desítka smíšených organizací bez rozdílu národnosti, většinou katolických či charitativních. Všechna tato sdružení vykazovala velmi pestrrou škálu činností, ale také různou míru společenské aktivity.”*⁶⁴

Volnočasové aktivity v Českých Budějovicích v období 1900–1950 stavěly především na volnočasových spolcích, které byly zaměřeny na tělovýchovu a sport. Nejstarším, i když ne výlučně tělovýchovným spolkem v Českých Budějovicích, byl Měšťanský c. k. privilegovaný ostrostřelecký sbor, jehož historie sahá až do roku 1578. Tento sbor plnil též úlohu městské domobrany, pořádal cvičení ve své střelnici na tehdejším Střeleckém ostrově a jeho velitelem byl téměř sedmdesátiletý Josef Knapp. Ačkoliv měl ostrostřelecký sbor za členy také některé Čechy, patřil k převážně německým spolkům.⁶⁵

V pol. 80. let 19. stol. byla založena rozsáhlá jihočeská Sokolská župa Žižkova, která byla již zaměřená na tělovýchovu a její první slet se v Českých Budějovicích konal 15. 8. 1885. Volnočasový spolek Sokol, co by česká masová tělovýchovná organizace, založená Miroslavem Tyršem, vznikla v Českých Budějovicích 28. srpna 1869 zásluhou advokáta Antonína Špinara. Jednalo se o první sokolskou jednotu v jižních Čechách. Na přikoupeném pozemku směřujícím do Otakarovy ulice byla postavena zděná sokolovna, první na českém jihu. Činnost Sokola se výrazně rozvíjela až od pol. 80. let, po hospodářské krizi. Nezaměřovala se již pouze na nářad'ový tělocvik, ale i turistiku, vzdělávací činnosti, věnovala se ochotnickému divadlu a společenským zábavám.⁶⁶

První rok Sokola se nesl v duchu zřízení sokolské plovárny u Předního mlýna, v roce 1900 založil spolek Sokol ženský tělocvičný odbor a v roce 1903 odbor jízdní. Počátkem 20. století došlo k nárůstu činnosti i členské základny na 850 členů. V roce 1908 byl na území města založen Sokol Suché Vrbné a Sokol Mladé, v roce 1912 Sokol Čtyři Dvory. Během první světové války nastal útlum činnosti, ale konala se řada dobročinných akcí. S koncem války se Sokolové výrazně podíleli na převzetí moci

⁶⁴ Tamtéž, s. 16–17.

⁶⁵ Tamtéž, s. 18.

⁶⁶ Tamtéž, s. 19.

ve městě. Byly zřízeny Národní a Sokolské stráže, které velkou měrou přispěly k udržení pořádku ve městě. Byl ustanoven 2. pluk Stráže svobody, dočasný ozbrojený oddíl, nasazený 1919 do bojových akcí na Těšínsku a na Slovensku. Činnost Sokola se zaměřovala také na humanitární pomoc.⁶⁷

Začátkem 20. let došlo k rozvoji činnosti i nárůstu členů spolku. Roku 1923 získal Sokol Schnarcherův ostrov (dnes známý jako Sokolský ostrov). Od jara roku 1924 zde byl atletický stadion. Postupně došlo k vybudování víceúčelového areálu, který umožňoval rozvoj a modernizaci činnosti: hřiště na házenou, fotbal, volejbal, košíkovou a tenis, později také plovárna. V roce 1928 byl založen AC Stadion, jehož název se odvozoval od sokolského stadionu.⁶⁸

Jako poslední začala stavba nynější sokolovny, která spolek finančně vyčerpala. Ve 30. letech patřil Sokol v naší zemi k největším jednotám. Mezi další významné tělovýchovné spolky v Českých Budějovicích lze jmenovat Orel. Katolická tělovýchovná organizace vznikla v roce 1909–1910 z původních orelských jednot. V Českých Budějovicích tato tělocvičná jednota působila od roku 1909 jako jedna z prvních v Čechách. Spolková činnost včetně cvičebních hodin, sestávajících převážně z prostných, pořadových a nárad'ového tělocviku, probíhala v hostinci U Hromádků. Roku 1919 měla orelská jednota 700 členů a patřila k největším u České Republice.⁶⁹

Po první světové válce zažívala v Českých Budějovicích velmi bouřlivý rozvoj samotná atletika. Bylo to zásluhou sportovního oddílu SK České Budějovice a oddílu YMCA. Roku 1926 zde začal pracovat dlouholetý závodník a funkcionář Karel Nedobitý. Pořádána byla řada soutěží a závodů, populární byl běh napříč Budějovicemi. V roce 1926 byl založen závod Hluboká – České Budějovice. V roce 1928 byl ustaven nový atletický oddíl AC Stadion, který využíval hřiště na Sokolském ostrově. Ten se stal nejúspěšnějším atletickým klubem jižních Čech. Atletiku dále rozvíjely SK Sokol, Orel, Dělnická tělovýchovná jednota, DFC (Deutscher Fussball Club Budweis), Turnverein a významně se na rozvoji atletiky podílely i zdejší střední školy.⁷⁰

⁶⁷ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovice*, s. 514.

⁶⁸ Tamtéž, s. 515.

⁶⁹ Tamtéž, s. 380.

⁷⁰ Tamtéž, s. 523–524.

Za druhé světové války vyvíjeli čeští atleti omezenou činnost v SK České Budějovice. Nemohli ale využívat stadion na ostrově. Atletika byla rozvíjena na školách především z branných důvodů, dále v Kuratoriu pro výchovu mládeže a poté především v německých spolcích.⁷¹

Volnočasovým aktivitám se v Českých Budějovicích věnoval také Svaz skautů a skautek České republiky. Počátky skautingu v Českých Budějovicích navazují na první skautský tabor v Orlovech pod hradem Lipnice u Havlíčkova Brodu, kam v roce 1912 putoval pěšky z Prahy zakladatel A. B. Svojsík se 13 chlapci. Mezi nimi byli také 3 budějovičtí studenti, z nichž jeden z nich založil v roce 1916 první družinu českobudějovického skautského oddílu, která si dala název Vydry.⁷²

V roce 1921 působilo v Českých Budějovicích již 8 skautských oddílů, z toho 2 dívčí a 1 vodácký. Českobudějovické skautské oddíly nejen vychovávaly mládež, ale vystupovaly i na veřejnosti. Pořádaly divadelní představení, organizovaly veslařské a plavecké závody, budovaly pro veřejnost ukázkové letní tábory, konaly veřejně prospěšné práce a v době ohrožení republiky byly připraveny pomáhat při obraně vlasti plněním pomocných vojenských služeb.⁷³

Mezi skautské oddíly v Českých Budějovicích můžeme jmenovat Junák, volnočasovou organizaci, jejímž úkolem a smyslem byla spolupráce při všestranném rozvoji dítěte a mladého člověka. Junák ukončil až Mnichovský diktát a následná okupace českých zemí v roce 1940.⁷⁴

Za druhé světové války se mnozí skauti zapojili do protinacistického odboje a bojovali ve spojeneckých armádách, zdroje uvádí, že tragicky jich zahynulo více než 600. Po skončení války, v roce 1945 skautská organizace Junák opět zahájila svoji činnost a za krátkou dobu již sdružovala čtvrt milionu dětí a mládeže po celé zemi. V Českých Budějovicích vzniklo 24 chlapeckých oddílů a řada oddílů dívčích s členskou základnou téměř 2 000 osob. Nadějný vývoj tohoto spolku však ukončily únorové události roku 1948. Od 1. 1. 1951 byl Junák zcela rozpuštěn.⁷⁵

Další významný spolek v Českých Budějovicích představovali Dobrovolní hasiči, kteří úzce spolupracovali s místním profesionálním sborem, společně užívali náradí a stříkačky, konali požární služby v divadle, pomáhali při společenských akcích

⁷¹ Tamtéž, s. 524.

⁷² Tamtéž, s. 207.

⁷³ Tamtéž, s. 207.

⁷⁴ Tamtéž, s. 207.

⁷⁵ Tamtéž, s. 207.

a zasahovali nejen ve městě, ale i v okolí. Vedle této činnosti se účastnili i společenského a kulturního dění, pořádali taneční zábavy a plesy, a organizovali společné výlety či simulovaná požární cvičení pro veřejnost. V rámci sboru byl zřízen tzv. samaritánský odbor, který v případě potřeby poskytoval postiženým nezbytné ošetření a pomoc.⁷⁶

Mezi nejaktivnější a většinou také nejzajímavější v Českých Budějovicích můžeme jmenovat politické spolky. Ty se často orientovaly na podporu kulturního i politického života. Na základě toho vznikla beseda českobudějovická, která zároveň byla také nejstarším fungujícím spolkem v Budějovicích. Disponovala vlastní budovou v ulici Na sadech s vlastní knihovnou se samostatnou čítárnou.⁷⁷

V neposlední řadě je třeba také zmínit spolek, který vznikl na podporu české kultury, školství i politického života v národnostně šmišených obcích jižních Čech. Jednalo se o Národní jednotu pošumavskou, v jejímž čele stál na počátku 20. stol Karel Mottl. Na Lineckém předměstí v Českých Budějovicích měla tato organizace svůj odbor. Mezi její největší počiny související s osvětovou činností patřilo založení a provozování veřejné knihovny, rozesílání časopisů, pomáhala také zřizovat venkovské knihovny a podporovala české menšiny v okolních, jihočeských převážně německých obcích. Oproti tomu existoval v tu dobu německý šumavský spolek (Deutscher Böhmerwaldbund), který se naopak zaměřoval na kulturní podporu německého obyvatelstva v jihočeském pohraničí a zvláště pak podporu německých škol. V Českých Budějovicích měla tato organizace svůj hlavní stan v čele s předsedou spolku Josefem Taschkou.⁷⁸

V rámci aktivního trávení volného času se v Českých Budějovicích věnovali tamější obyvatelé také turistice. Počátky organizované turistiky na Českobudějovicku spadají již do 60. let 19. století, kdy byla hlavní náplní činnosti nově založených tělovýchovných organizací Turnverein a Sokol. Spolek jihočeských turistů byl založen v roce 1891, 1907 se stal odborem Klubu českých turistů. Tento spolek začal od roku 1912 se systematickým značením turistických tras v nejoblíbenějších místech regionu. V roce 1906 byl v Českých Budějovicích založen německý turistický spolek s názvem Leitersteiner podle skalní skupiny na Kleti. Později byl začleněn do spolku Deutscher Böhmerwaldbund. Činnost českobudějovických turistů se více rozvinula po první světové válce, kdy klub československých turistů založil Jihočeskou

⁷⁶ Srov. Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 153.

⁷⁷ KOVÁŘ, Daniel. *Budějovice před sto lety: jihočeská metropole v roce 1900, aneb, rok 1900 v jihočeské metropoli*, s. 16–17.

⁷⁸ Tamtéž, s. 17.

župu a začal pronikat na jižní Šumavu, Klet' a okolí. Kromě značení a údržby tras se turisté věnovalo ochraně památek, budování turistických ubytoven a tábořišť. V období druhé světové války a po jejím skončení došlo k útlumu jejich činnosti. Turistika byla začleněna do sjednoceného Sokola a do Dobrovolné sportovní organizace. Činnost organizovaných turistů se soustředila k výkonnostní turistice, k plnění různých odznaků a k orientačním závodům.⁷⁹

4.1 Město České Budějovice v historickém, náboženském a společenském kontextu

České Budějovice jsou příkladem města, kde se politické soupeření tamních Čechů a Němců odráželo i v hospodářském a kulturním životě. Zrod samostatného státu pak poskytl příležitost českobudějovickým Čechům, aby získali převahu a klíčový vliv na městskou správu. Dozvuky národnostních konfliktů byly přesto v tomto jihočeském městě patrné ještě začátkem dvacátých let 20. století.⁸⁰

Jak jsem již popisovala v předešlé kapitole o trávení volného času. Společenský kontext v Českých Budějovicích ovlivňovaly především spolky. Na přelomu 19. a 20. století existovalo v Českých Budějovicích více než sedmdesát českých spolků a šedesát německých. Na podporu kulturního a politického života můžeme jmenovat Besedu českobudějovickou a Matici školskou orientovanou na podporu českých vzdělávacích ústavů a podle níž nese jméno dodnes Základní škola Matice Školské v Českých Budějovicích. Žádná důležitá událost se tehdy ve městě neobešla bez pěveckého sboru Hlahol. Z německých spolků byl pak nejvýznamnější Deutscher Böhmerwaldbund.⁸¹

Nejčastějším konfliktním tématem ve městě bývala problematika místního školství. Jelikož si Československý stát po rozpadlé monarchii ponechal organizaci školství, byla proto největší změnou ve struktuře českobudějovických škol po roce 1918 redukce do té doby protežovaného německého školství. Některé německé školy byly sloučeny, jiné postupně zanikaly a uvolněné budovy byly předávány českým školám. K nově vzniklým školám patřila od roku 1919 Samostatná veřejná pomocná škola, která po několika stěhování nakonec natrvalo zůstala ve Štítného ulici. Školské záležitosti v Českých

⁷⁹ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 523.

⁸⁰ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 84-85.

⁸¹ Ferdinand BÖHM (ed.), *České Budějovice. Obraz sociálního, kulturního a národohospodářského života města*, s. 12.

Budějovicích příslušely v meziválečném období do kompetence Okresního školního výboru a jemu podřízené Místní školní rady.⁸²

Co se týká průmyslu, negativně se na jeho vývoji ve městě po první světové válce projevila rezignace německé menšiny a take zaměření průmyslu, kde byl jen okrajově zastoupen strojírenský a chemický průmysl. Díky Velké hospodářské krizi na přelomu dvacátých a třicátých let pak skočila svoji činnost smaltovna Vulkán, českobudějovická sirkárna i chemička ve Čtyřech Dvorech.⁸³

V oblasti náboženství měla v Českých Budějovicích rozhodující význam římskokatolická církev. Tato nejstarší a největší církevní organizace tvořila jeden ze základních pilířů vyspělé městské kultury v Českých Budějovicích. Základnu pro činnost římskokatolické církve ve městě tvořila českobudějovická farnost se sídlem u kostela svatého Mikuláše, která až do poloviny 19. století zahrnovala celé historické jádro města, jeho předměstí i blízké okolí. Velký význam měla také činnost postupně vznikajících církevních společností a zařízení jako byla církevní škola, špitál nebo zbožné bratrstvo.⁸⁴

Rozkvět v 1. pol. 20. století zaznamenaly mužské i ženské kongregace, s jejichž působením je spojen velký rozkvět mariánských družin ve městě. Ženské kongregace se zaměřovaly především na školní a charitativní činnost, zatímco doménou mužské kongregace bylo pořádání lidových misií, exercicie, kázání, péče o poutní místa a činnost v duchovní správě. Nejstarší kongregací působící ve městě se stala Kongregace Milosrdných sester svatého Karla Boromejského (1850—1950), první mužskou kongregací se stali redemptoristé (1885—1950), Kongregace sester Nejsvětější svátosti a Kongregace bratří Nejsvětější svátosti (petrini), jenž působí ve městě dodnes.⁸⁵

Ve městě působily i některé nekatolické církve, mezi které patřili němečtí luteráni (po roku 1918 byli nazýváni Německá evangelická církev augsburského vyznání), kteří v Českých Budějovicích působili do roku 1945. V ulici 28. října měli sborový dům a modlitebnu. Mezi další patřila Církev bratrská, jejíž sbor pracuje ve městě od roku 1896 bez přerušení. Před rokem 1918 působili ve městě ještě starokatolíci, řečtí katolíci, pravoslavní, anglikáni a muslimové.⁸⁶

⁸² Miroslav NOVOTNÝ, *Školství*, [online].

⁸³ Jiří DVOŘÁK – Jan KUBEŠ, *Vývoj průmyslu na území Českých Budějovic od počátku 19. století do 80. let 20. století*, s. 95–96.

⁸⁴ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 325.

⁸⁵ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s.237– 238.

⁸⁶ Tamtéž, s. 327.

Po roce 1918 dochází v Českých Budějovicích stejně tak jako v dalších městech k oslabení pozice katolické církve. Udává se, že jen mezi lety 1919-1920 v Českých Budějovicích odešlo z katolické církve více než 2 000 věřících. Někteří z nich přešli k Církvi československé husitské, ostatní zůstali bez vyznání.⁸⁷

V meziválečném období vznikaly v Českých Budějovicích sbory Církve československé husitské a Českobratrské církve evangelické. V polovině dvacátých let zde začal působit také sbor Církve adventistů sedmého dne. Do meziválečného období spadají také počátky působení dalších řeholních společenství. Při kostele svatého Jana Nepomuckého působili dominikáni, v Suchém Vrbném byli činní řeholní klerikové z Kongregace bratří těšitelů z Getseman a od konce 30. let zde působily řeholnice ze Společnosti Dcer křesťanské lásky svatého Vincence z Paula. Posledním církevním řádem, který si v Českých Budějovicích otevřel vlastní řeholní dům, se stali františkáni, jimž byla v roce 1939 svěřena správa nově vybudovaného kostela svatého Vojtěcha.⁸⁸

Po roce 1948 převzal plnou kontrolu nad činností církví a náboženských společností komunistický stát. Ani Českým Budějovicím se nevyhnuly administrativní zásahy státu, které spočívaly v zabírání církevního majetku, likvidaci církevních škol, charitativních a zdravotnických zařízení, zatýkaní a násilné internace diecézních duchovních apod. Tyto skutečnosti spolu se systematicky prosazovanou ateistickou výchovou vedly k výraznému oslabení religiozity jak v Českých Budějovicích, tak v celé zemi.⁸⁹

4.2 Školství v Českých Budějovicích v období 1900–1950

Počátky rozvoje školství ve městě České Budějovice spadají dle citované literatury již do 1. pol. 14. století, ale první písemný doklad o existenci dvoutřídní městské školy pochází z roku 1373.⁹⁰

Vznik škol a jejich činnost měly na starost od roku 1900 v Českých Budějovicích spolky či církve.

Horák ve své publikaci uvádí: „*Církevní školy byly založeny vedle světských škol a sloužily především dětem příslušníků té profese, která je zřídila. Důvod zřizování*

⁸⁷ Tamtéž, s. 327.

⁸⁸ Miroslav NOVOTNÝ, *Náboženské poměry*, [online].

⁸⁹ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 327–328.

⁹⁰ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 549.

*církevních škol nebyl vždy stejný. V případě škol zakládaných řeholními řády se realizoval obvykle úmysl, který tyto řády měly ve svých stanovách, věnovat se školnímu vyučování jako svému poslání“.*⁹¹

Katolický almanach z roku 1935 podává přehled o katolických církevních školách. V Českých Budějovicích to byly: Obecná škola sester boromejek, sirotčinec a opatrovna, Učitelský ústav školských sester de Notre Dame, pětiletá obecná škola, mateřská škola a penzionát, Ženský učitelský ústav sester Nejsvětější svátosti, měšťanská škola, jednoroční učební kurz, ústav ke vzdělávání pěstounek, mateřská škola.⁹²

Rozvoj českého školství v Českých Budějovicích se před rokem 1918 potýkal s nepřízní místního zastupitelstva, proto připadla významná úloha při vzniku a zajištění nových českých škol ve městě zejména českobudějovickému biskupství a ženským kongregacím. Významný vliv měla Matice školská a úloha patřila také dámskému spolku Ludmila. Obdobné spolky se angažovaly při zřizování dívčích škol také na německé straně, např. Dámský spolek pro zřízení a udržování dívčí pokračovací školy. Dívčí školy postupně vznikly na všech stupních nově vytvářené školské struktury ve městě (národní školy, odborné školy, lycea, učitelské ústavy) a ještě před rokem 1918 se dívkám otevřela cesta i na dosud výlučně chlapecká gymnázia jako bylo např. Jirsíkovo gymnázium. Činnost těchto spolků se stala jedním z pilířů dynamicky se rozvíjejícího českého i německého školství v Českých Budějovicích před rokem 1918.⁹³

Novým prvkem školské soustavy se staly opatrovny, dnes mateřské školy, jejichž vznik byl umožněn již na konci 19. stol. První česká opatrovna vznikla v roce 1882 v ulici Bedřicha Smetany.⁹⁴

Budějovičtí Češi a Němci si uvědomovali význam národního školství, proto se snažili vybudovat v každé ze 4 školních čtvrtí a v přiškolených venkovských obcích vlastní školy pětiletá obecné (chlapecké, dívčí či smíšené), a poté navazující trojleté školy měšťanské (chlapecké a dívčí). Absolvování měšťanské školy, navazující na předcházející hlavní školu, umožňovalo nejen vstup na různé druhy odborných škol, ale postačovalo i k přijetí na učitelské ústavy. Od roku 1903 mohly být při měšťanských školách otevírány tzv. jednoroční učební kurzy, Do struktury českobudějovického

⁹¹HORÁK, Z. *Církev a české školství: právní zajištění působení církve a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*, s. 21–22.

⁹² Tamtéž, s. 34–35.

⁹³ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 550.

⁹⁴ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 550.

školství přibýly i umělecké školy a první speciální školské zařízení ve městě, ústav hluchoněmých.⁹⁵

Kovář uvádí: „*Jako mnoho jiných oblastí veřejného života bylo také budějovické školství rozděleno podle národostního klíče. Dohled nad českými stánky vzdělání v rámci okresu vykonával starý a zkušený okresní školní inspektor František Smolík, zatímco do úřadu inspektora pro německé školy byl 7. ledna 1900 uveden profesor Rudolf Piffel. Školské záležitosti vyřizovala také česká místní školní rada v čele s městským radním Josefem Haasem a německá místní školní rada, jíž předsedal starosta Kneissl.*”⁹⁶

Protože československý stát převzal po roce 1918 stávající organizaci školství, představovala nejvýraznější změnu ve struktuře českobudějovických škol redukce dosud protěžovaného a předimenzovaného německého školství ve městě, která se uskutečnila v letech 1918 až 1923. Některé školy byly slučovány, jiné postupně zanikaly, řada školských zařízení byla přestěhovaná do náhradních objektů. Uvolněné školní budovy byly předány jednotlivým českým školám, jejichž síť ve městě se v meziválečném období dále rozšířila o školy, které vznikly buď transformací již stávajících ústavů např. II. průmyslová škola strojnická či Spolkové reformní reálné gymnasium Jany Zátkové, nebo byly nově zřízeny např. některé měšťanské a odborné školy či Spolkový československý ústav pro vzdělání učitelek domácích nauk. K nově vzniklým školám patřila od roku 1919 Samostatná veřejná pomocná škola v Českých Budějovicích, která do roku 1929 byla součástí IV. obecné školy v Mánesově ulici. Po několikerém stěhování se jejím sídlem od roku 1938 stala budova ve Štítného ulici. Rovněž školská správa doznala některých změn, byla opuštěna dosavadní zásada dualismu správních orgánů podle národnostního klíče, což znamenalo, že školské úřady se staly společnými pro české i německé školy. Školské záležitosti v Českých Budějovicích tak spadaly v meziválečném období do kompetence jediného Okresního školního výboru a jemu podřízené Místní školní rady.

V roce 1945 byly všechny německé školy, jimž okupační správa přiřkla v období let 1939—1945 důležitou roli v germanizaci města a okolí, uzavřeny a zrušeny. Činnost českých předválečných škol (veřejných i církevních) byla v letech 1945—1948 dočasně obnovena v plném rozsahu.⁹⁷

⁹⁵ Tamtéž, s. 550–551.

⁹⁶ KOVÁŘ, D. *Budějovice před sto lety: jihočeská metropole v roce 1900, aneb, rok 1900 v jihočeské metropoli*, s. 25

⁹⁷ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 551.

4.2.1 Spolek Matice školská

Matice školská byl jeden z nejvýznamějších spolků určených k podpoře českého školství v Českých Budějovicích. Zakladatelem byl August Zátka, který spolek založil dne 15. 12. 1872 jako již v pořadí třetí v českých zemích.

Paměti Matice školské k historii vzniku škol v Českých Budějovicích uvádějí: *„České Budějovice jsou typickým a snad ojedinělým příkladem školské práce svépomocné. Všechny školy a ústavy, které dnes tvoří podstatu a základ osvětového centra jihočeského, zbudovali si Čechové budějovičtí sami, školy národní, střední a odborné, školy pokračovací i opatrovny dětské uvedeny v život svépomocí, proti vůli správy obecní, bez přispění úřadů školních. První podnět k svépomocné práci školské dal biskup Jan Valerián Jirsík. Hlubší základy k soustavné práci školské položila Matice školská, založena r. 1872 Drem. Zátkou, tehdež 25letým kandidátem advokacie.“*⁹⁸

Prvním předsedou spolku se stal školní inspektor a ředitel českého gymnázia Gustav Bozděch, místopředsedou pak profesor bohosloví v biskupském semináři Antonín Skočdopole a jednatelem August Zátka, který vypracoval stanovy podle vzoru Matice školské v Prostějově. Základním posláním spolku bylo zřizovat, udržovat a podporovat obecné, měšťanské a reálné školy s českým vyučovacím jazykem ve městě i jeho okolí. K jeho činnosti patřilo i zakládání tzv. opatroven (mateřských škol).⁹⁹

Matice školská sdružovala po jejím vzniku asi 100 členů, za 30 let existence vzrostl jejich počet na 450 osob. Počáteční kapitál spolku dosáhl hodnoty 13 tisíc zlatých. Činnost Matice školské finančně podporovaly místní podniky, jako byla Záložna českobudějovická nebo Český akciový pivovar. Vydatné byly i příspěvky z veřejných prostředků, Ústřední Matice školské a výtěžky z matičních slavností.¹⁰⁰

Spolek zřídil a financoval koncem 19. stol. a počátkem 20. stol. první českou chlapeckou obecnou školu v Českých Budějovicích, reálku, smíšenou obecnou školu na Lineckém předměstí, český učitelský ústav, obecnou školu v Rožnově a devět opatroven. Z vlastních prostředků Matice školská vystavěla i budovy místních škol - reálky, obecných škol na Lineckém předměstí, v Rožnově a učitelského ústavu. Finančně podporovala také dívčí školy Kongregace Školských sester de Notre

⁹⁸ Dvacet let zápasu o školství české, *Paměti matice školské v Českých budějovicích*, s. 7.

⁹⁹ MAYSL, Albert. *Třicet let činnosti Matice školské v Českých Budějovicích 1872–1902*, s. 4.

¹⁰⁰ SAK, R. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901–2001*, s. 9.

Dame u svatého Josefa, tři pokračovací školy průmyslové, kupecké a dívčí školy spolku Ludmila. Podpořila vznik českých škol v Rudolfově, Dobré Vodě, v Českém Vrbném a opatrovny v Suchém Vrbném.

Pomineme-li zatím jeden z největších výkonů českobudějovické Matice školské a to založení a postavení budovy smíšené obecné školy na Lineckém předměstí a českého učitelského ústavu v jejím sousedství, byla tu ve městě a jeho blízkém okolí ještě řada škol, které by bez jejího přispění sotva vznikly. K nim náležela na prvním místě hudební škola, otevřená roku 1903, která se po šesti letech přestěhovala do vlastní budovy, vystavěné podle náčrtků jejího proslulého ředitele Bohuslava Jeremiáše, a roku 1912 postavila Matice školská školu v Rožnově a provozovala ji osm let.¹⁰¹

Kronika obecní školy Rožnov cituje dopis, který zaslala Matice školská správě a učitelům sboru české obecné školy v Rožnově: „*Výbor Ústřední Matice Školské děkuje, Vám, velectění za laskavé pozvání na oslavu 20. Výročí otevřené Vaší české školy, jejíž dějiny jsou význačnou ukázkou zápasu co sváděli naši jihočeští hraničáři o přirozené právo na výchovu a vyučování dítek v jazyku mateřském za vedení jihočeského Riegra Dra. Aug. Zátky, jehož jméno hrdě nese po těžkých bojích Vaše dobytá škola. Jako Matice českobudějovická ve Vašem kraji, tak Ústřední Matice Školská vedla zápasy za české školy v různých zněmčených krajích Čech, Moravy a Slezka a dosud boje za české hraničářské školy ani v našem obnoveném státě neskončila. Přejice Vám, aby průběh a výsledky Vaší významné oslavy přispěly k dalšímu rozvoji české školy v Rožnově, ubezpečujeme Vás, velectění, přátelskou oddaností a úctou.*”¹⁰²

Činnosti spolku byly mimo ty školské zaměřeny na volný čas obyvatel města. Matice školská každoročně pravidelně pořádala vyhlášené matiční slavnosti v zahradě Českého akciového pivovaru, kterého se zúčastnily tisíce lidí. Slavnosti se konaly každý rok poslední červnovou nedělí v období let 1899 až 1914. Začínaly průvodem všech spolků působících v Českých Budějovicích. Tento průvod vždy vycházel od Besedy, centra kulturních akcí, a směřoval do zahrady Českého akciového pivovaru, dodnes známý jako Budějovický Budvar.¹⁰³

¹⁰¹ SAK, R. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901-2001*, s. 10.

¹⁰² SOKA České Budějovice, *Kronika obecní školy Rožnov, (1897) 1912–1933*, s. 246.

¹⁰³ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 505.

Českobudějovická Matice školská, organizace zaměřená především na podporu českých vzdělávacích ústavů, se rozloučila s veřejností po téměř 30 letém působení vydáním pamětní publikace a dne 28. 1. 1925 ukočnila dobrovolně svoji činnost.¹⁰⁴

5 Volnočasové aktivity na vybraných školách v Českých Budějovicích v letech 1900–1950

Tato kapitola popisuje volnočasové aktivity při školách v Českých Budějovicích v období let 1900–1950. Školy jsou náhodně vybrány tak, aby zde byla popsána škola s atributem typicky městské školy, škola na okraji města, škola umělecká a škola speciální zaměřená pro žáky se sluchovým postižením. První tři školy spojuje skutečnost, že školy vznikly díky spolku Matice školské, která stála jak za jejich zrodem, tak je ještě několik let po svém vzniku finančně podporovala.

Volnočasové aktivity při školách v Českých Budějovicích se často odvíjely buď od samotného zaměření školy např. Česká škola hudební, kterou dnes známe pod názvem Základní umělecká škola Bohuslava Jeremiáše, a jejíž veškeré volnočasové aktivity souvisely s pořádáním hudebních večerů, koncertů atd., nebo volnočasové aktivity při školách navazovaly na činnost spolků aktuálně činných v daném období v Českých Budějovicích, např. Česká soukromá obecná škola v Rožnově a její spolupráce se Sokolem, kterou popisují v samostatné kapitole této práce.

Společně pak školy pořádaly nejrůznější kulturní akce, které významně zasahovaly do volného času obyvatel, byly to např. výstavy prací žáků, divadelní představení žáků a jejich učitelů či vystoupení při slavnostech konaných v souvislostmi s historickými událostmi škol nebo města České Budějovice. Tímto se školy často stávaly i iniciátory volnočasových aktivit a podílely se na aktivním trávení volného času obyvatel města České Budějovice.

¹⁰⁴ SAK, R. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901-2001*, s.10.

5.1 Obecná škola smíšená, Linecké předměstí

Česká obecná škola smíšená na Lineckém předměstí patří v Českých Budějovicích mezi školy s největší historií, proto jsem si ji také vybrala mezi těmi, které ve své práci popisuji. Vznikla na počátku 20. stol. díky spolku Matice školské jako typicky česká škola pro chlapce i dívky. Během svého působení často měnila název, dnes ji známe pod názvem Základní škola Matice školské a sídlí v ulici s totožným názvem Matice školská v Českých Budějovicích. Škola začínala svoji činnost s několika desítkami žáků, brzy po jejím vzniku se počet žáků rozrůstal na stovky a dodnes její kapacita skýta kolem 550 žáků.

Volnočasové aktivity na této škole se vyvíjeli ruku v ruce s historií školy společně se společensko-politickou situací v zemi. Opíraly se především o kulturní akce pro rodiče žáků a širokou veřejnost, které představovaly především divadelní představení žáků, pořádání slavností, výstav prací žáků apod. Popisu konkrétních volnočasových aktivit při této škole se věnuji níže v samostatné kapitole.

5.1.1 Historie a vznik Obecné školy smíšené, Linecké předměstí

České Budějovice se na konci 19. století podstatně rozrůstaly, zvyšoval se počet obyvatel, a tudíž město muselo reagovat na poptávku a postavit několik nových škol. Na Lineckém předměstí však česká škola chyběla. Myšlenka na její vznik se poprvé objevila již v roce 1897. Česky mluvící obyvatelé však neměli v obecní správě odpovídající zastoupení. Na konci 19. století byl mluvčí zdejších Čechů JUDr. August Zátka, který se společně s českou částí obyvatel pokoušel dosáhnout nápravy tím, že nejdříve museli zábránit tomu, aby se obyvatelé, usazující se ve městě, neponěmčili. Proto se zaměřili na školství a požadovali pro ty, kteří mluvili česky, právo na vzdělání v mateřském jazyce. Nebylo to však vůbec jednoduché, protože školy převažovaly převážně německé a nebyl ani ze státní správy zájem o budování škol jiných.¹⁰⁵

Sak ve své publikaci popisuje: *„Na výborové schůzi 3. dubna 1897 promluvil August Zátka o tom, že na Lineckém předměstí, kde přibýlo hodně českých dětí, o nichž nebylo jisté, zda je rodiče budou posílat do české školy ve městě, a navrhl zřídit tam*

¹⁰⁵ SAK, R. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901-2001*, s. 7.

českou obecnou školu, nejlépe trojtřídní a smíšenou. Správcem této školy se stal Josef Müller.”¹⁰⁶

Sehnat správce pro školu nebylo tehdy také vůbec jednoduché. Pro dobře fungující školu však bylo správce potřeba. Na tuto pozici vypsal spolek Matice školské konkurz, do kterého se přihlásilo asi sedmnáct uchazečů. Konkurz vyhrál nakonec již zmiňovaný Josef Müller, který funkci správce již vykonával. Za nabídnutý plat a podmínky na škole však nebyl Müller ochoten nastoupit, jelikož mu výše platu nestačila k uživení své rodiny. Podmínky dále zahrnovaly služební byt a funkční přídavek a plat v hodnotě sedmi set zlatých ročně, podmínky však neobsahovaly nárok na penzi. Matice školská o tohoto správce měla velký zájem, a proto mu nabídla přídavek 150 zlatých, za který již byl ochoten místo správce přijmout.¹⁰⁷

Matice školská konečně začala uskutečňovat svůj plán na stavbu velké budovy pro ryze českou obecnou školu na Lineckém předměstí, které bylo dosud obydleno převážně německými rodinami a kde se české rodiny nejobtížněji domáhaly svých práv. Prostřednictvím sbírek a pořádáním matičních slavností se podařilo získat finance do stavebního fondu, a tak a v říjnu roku 1900 mohl na rohu tehdejších ulic Mühlfeldovy a Moosovy podle plánů stavitele Josefa Pfeffermanna začít vyrůstat dvoupatrový objekt v novorenesančním stylu. Výstavba pokračovala jeden rok, ještě před koncem roku 1900 byla škola stavebně dokončena a zastřešena. Poté probíhaly další stavební práce. Otevření nové školy se uskutečnilo 28. září 1901. Během podzimu 1900 přikoupil spolek Matice školské navíc sousední pozemek pro případné budoucí rozšíření hlavní budovy školy.¹⁰⁸

Jak doplňuje Kovář: „*Iniciátor této mimořádné nákladné akce, JUDr. August Zátka, ani ostatní členové tehdejšího matičního výboru nemohli tušit, že ulice, ve které škola vznikla, ponese od roku 1919 název Matice školské.*”¹⁰⁹

Stavba i otevření nové školy Matice školské sklízela negativní projevy místních Němců. Toto potvrzuje dochovaný článek z německých listů Budweiser Zeitung, který referoval o slavnostním otevření školy takto: „*Vysvěcení české školy na lineckém předměstí se konalo na den svatého Václava za poměrně silné účasti a s teatrálním plýtváním stafáží, hluku a okázalostí, obvyklým u českých slavností. Slavnosti byl*

¹⁰⁶Tamtéž, s. 12.

¹⁰⁷Tamtéž, s. 12.

¹⁰⁸KOVÁŘ, D. *Budějovice před sto lety: jihočeská metropole v roce 1900, aneb, rok 1900 v jihočeské metropoli*, s. 27–28.

¹⁰⁹KOVÁŘ, D. *Budějovice před sto lety: jihočeská metropole v roce 1900, aneb, rok 1900 v jihočeské metropoli*, s. 27–28.

přítomen mj. také pan c. k. místodržitelský rada Křikawa stejně jako celé českobudějovické duchovenstvo. Monsignore P. Rodler pronesl po vykonaném svěcení výslovně česko – nacionální řeč a vyzýval učitele, aby vychovávali děti v národním (čti: Němcům nepřátelském) duchu. Pan dr. Zátka vyprávěl opět pohádky o lákání českých dětí do německých škol. Přirozeně se nesmí zapomenout, že bylo postaráno o to, aby byli k národnímu svátku povoláni také čeští středoškoláci, aby byli cvičeni a vychováni v nenávisti vůči Němcům. Zpěváci české reálky přednesli při slavnosti různé národní sbory. Při národním svátku na sebe zvláště upozornil český hotelier U Tří kohoutů pan Felber.” Nutno poznamenat, že druhému německému listu ve městě, Budweiser Kreisblatt, nestálo otevření matiční školy ani za zmínku.¹¹⁰

O vypjaté situaci vypovídá i text ve výroční zprávě školy za rok 1901, kde se cituje: „*S budováním školy na Lineckém předměstí plnila Matice školská vytčený úkol chrániti na tomto předměstí uměle germanizovaném mladou generaci před odnárodněním a vychovávat české děti v této části města pro služby národů... Tam, kde Němci upevňují pozici svou továrnami, které s prací mnohých dělníků pohlcují i jejich národnost, a nákladnými kasárnami, Čechové budějovičtí brání se českou školou. Kěž zloba našich národních odpůrců odráží se po všechny časy příští od pevných zdí nové budovy!*”¹¹¹

Škola byla na Lineckém předměstí první obecná škola pro chlapce i dívky. Jednalo se o první koedukovanou školu v Českých Budějovicích, na svou dobu velmi moderní. Do první třídy nastoupilo 28 chlapců a 22 dívek. Pět tříd navštěvovalo téměř 250 dětí. Ještě před zahájením prvního školního roku čerstvě jmenovaný správce Josef Müller pozval rodiče žáků do sálu hostince U Města Krumlova, kde jim objasnil, jaký význam nová škola má.¹¹²

Je třeba poznamenat, že škola nezačínala hned v nové budově, jejíž výstavbu jsem popisovala výše. Škola nejdříve neměla ani vlastní budovu, pro první třídu najala Matice školská místnost v prvním patře domu stavitele Pařchy v Mootově ulici. I když škola nesplňovala atributy školy státní, August Zátka při slavnostním zahájení prvního školního roku ujistil přítomné rodiče, že nebude vybírat školné a školní pomůcky budou pro všechny děti zdarma, mezi nimi byla i ilustrovaná Klicperova čítanka. Děti z nejchudších

¹¹⁰ SAK, R. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901-2001*, s. 18.

¹¹¹ Tamtéž, s. 18.

¹¹² Tamtéž, s. 12–13.

rodin dostávaly dokonce šaty a boty, později se nadílka ošacení a bot rozšířila na všechny české školy ve městě. Učilo se podle osnov a rozvrhů pro české veřejné školy. Škola byla financovaná převážně Maticí školskou, ale podporovaly ji i další spolky, instituce i jednotliví dárci.¹¹³

Česká místní školní rada navrhla roku 1910 nové rozdělení školních obvodů v Českých Budějovicích. Linecké předměstí mělo tvořit samostatný obvod s nárokem na veřejnou obecnou školu. Obecní zastupitelstvo vysloveno souhlas, aby se touto školou stala dosavadní matiční škola. A tak školu, na jejíž provoz Matice školská za 14 let vynaložila 180 tisíc korun, převzalo roku 1911 město České Budějovice. Vznikla tedy Obecná škola na Lineckém předměstí, jejíž budovu si město nejdříve pronajalo a později od Matice školské odkoupilo, stejně tak i další budovy škol v Českých Budějovicích, jako byly např. rožnovská a hudební škola, které v této kapitole práce popisují níže. V září roku 1911 byla dokončena i přístavba východního křídla budovy v dnešní ulici Matice školské, ve které sídlil český učitelský ústav.¹¹⁴

Jak jsem již nastínila výše, od svého založení si škola ve své staleté historii prošla různými názvy. I ulice, které se u ní křížily, prošly změnou jejich názvů. Od svého vzniku roku 1897 až do roku 1911 školu provozovala Matice školská, proto se o ní mluvilo jako o matiční škole. Její první oficiální název zněl Obecná škola smíšená pětiletá. O názvu rozhodla okresní školní rada, i když škola byla zřízena, jak již víme, soukromou správou. Okresní rada vydala nařízení, podle něhož se v názvu školy nesmělo objevit přídavné jméno česká, takže v názvu zaznělo přídavné jméno soukromá, škola tedy do roku 1911 fungovala pod označením soukromá obecná škola smíšená.¹¹⁵

Koncem srpna roku 1911 byla tzv. matiční škola zrušena a nahrazena městskou školou. Ředitel školy a pedagogický sbor zůstal nezměněn, žáci však nastoupili do školy podle nově stanovených školních obvodů. Do městské školy se přijímali žáci ze tří škol, žáci ze zrušené matiční školy, žáci z I. české chlapecké školy a žákyně z I. české obecné dívčí školy. Takto škola působila až do roku 1920, kdy nastala další změna na základě výnosu zemské školní rady, který povolil nový název školy „Škola Dra Augusta Zátky“. Pod tímto názvem škola fungovala až do roku 1953, kdy se opět školy v Českých Budějovicích slučovaly, a vznikla dnes již známá Základní škola Matice školské.¹¹⁶

¹¹³ Tamtéž, s. 12–13.

¹¹⁴ SAK, R. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901-2001*, s. 21.

¹¹⁵ SOKA České Budějovice *VII. národní škola České Budějovice, (1265) 1897-1953 (1958)*, s. 1–2.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 1–2.

Během 1. světové války byla škola několikrát zabavena pro vojenské účely a přestěhovaná do náhradních prostor. Ke konci války se dokonce výuka na škole přerušila úplně z důvodu nedostatku uhlí. V meziválečném období opět narůstal počet žáků, tříd i učitelů. Významnou událostí bylo pro školu zavedení školního rozhlasu.¹¹⁷

Během 2. světové války byla opět škola několikrát zabrána pro potřeby armády. Došlo k významnému úbytku žáků, v roce 1942 byla povinně zavedena němčina. Během zimních měsíců se z důvodu nedostatku topiva nevyučovalo, děti si proto jen jednou týdně chodily do školy pro úkoly.

Po skončení války začala rekonstrukce budovy školy, zakoupily se nové lavice a tabule na psaní, v suterénu byly vystavěny nové šatny a z části zničené školní zahrady bylo vybudováno nové školní hřiště.¹¹⁸

Na počátku padesátých let začala fungovat školní družina. V roce 1955 se škola rozrostla, bylo rozhodnuto o přístavbě učeben v Komenského ulici. Na počátku šedesátých let došlo k nové výstavbě panelových domů na Lidické ulici, s čímž souvisel na škole prudký nárůst počtu žáků. Bylo proto nutné zavést střídavé vyučování až do roku 1966, kdy byla otevřena další škola v okolí. V sedmdesátých i osmdesátých letech byla nutná rekonstrukce školy, jelikož budova byla v havarijním stavu. Po těchto rozsáhlých stavebních úpravách byla škola prohlášena kulturní památkou.¹¹⁹

Od školního roku 1992/1993 se škola profiluje jako škola s rozšířenou výukou jazyků. Anglický jazyk se začal vyučovat od třetí třídy, později dokonce od první třídy, německý jazyk pak od šesté třídy. V roce 1993 škola získala právní subjektivitu.¹²⁰

5.1.2 Současnost Obecné školy smíšené, Linecké předměstí

Současný název Základní škola Matice školské nese škola od roku 1953. Dnes se jedná o samostatnou státní příspěvkovou organizaci s kapacitou 550 žáků, která poskytuje základní vzdělávání žáků v 9 postupných ročnících na I. a II. stupni. Součástí školy je školní družina s kapacitou 180 žáků a školní jídelna s moderní gastro technikou, která denně vaří více jak 550 obědů. Vyučování probíhá v kmenových třídách, odborných učebnách, v prostorách školní tělocvičny a na víceúčelovém hřišti, které využívá společně

¹¹⁷ ZŠ Matice školské, historie školy, [online].

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

se školní zahradou s altánem také školní družina. Od roku 2021 má škola kompletně zrekonstruované podkroví, díky němuž vznikly další prostory k vyučování žáků. Škola disponuje také školní knihovnou, kterou žáci využívají společně s informačním centrem. Na vzdělávání žáků se na škole podílí 48 pedagogických pracovníků.¹²¹

Do sítě škol byla základní škola Matice školské zařazena dne 27. 3. 1996. Škola se zaměřuje na výuku cizích jazyků: anglického, německého a ruského. Rozšířené výuce jazyků se věnuje od roku 1991, od roku 2010 zařazuje do svých osnov cizojazyčnou výuku metodou CLIL, což znamená, že předměty jako je matematika, výtvarná výchova, zeměpis a dějepis se vyučují v cizím jazyce.¹²²

Škola umožňuje rovný přístup ke vzdělávání všem žákům bez jakékoli diskriminace a vytváří podmínky pro jejich zdravý vývoj. Jejím cílem je zvyšování kvality ve vzdělávání. Zapojila se proto do přípravy a realizace neinvestičních projektů financovaných z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu a spolupracuje s Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na projektu „Zvýšení kvality vzdělávání žáků, rozvoje klíčových kompetencí, oblastí vzdělávání a gramotnosti“ (matematická gramotnost) a dále v projektu „Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí“ (čtenářská gramotnost).¹²³

Dále škola úzce spolupracuje s Pedagogickou fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v realizaci průběžných praxí v předmětech jako je výchova k občanství a pracovní činnosti a umožňuje studentům pedagogické fakulty souvislou pedagogickou praxi.¹²⁴

Mimoškolní činnost zabezpečuje školní družina, která je rozdělena na šest oddělení, kdy každé oddělení má na starost jedna vychovatelka. Ta se snaží při činnostech maximálně využívat všechny prostory, které škola nabízí, což jsou učebny, školní hřiště, zahrada a tělocvična a to celé v kontextu se vzdělávacím programem školní družiny. Žáci v rámci družiny chodí na vycházky po okolí a navštěvují výstavy, exkurze, besedy nebo kulturní program v kině i divadle. Žáci mají během školního roku příležitost si vybrat zájmovou činnost, kterou škola nabízí, např. nejrůznější sportovní aktivity, výtvarnou činnost, jazykovou přípravu apod.¹²⁵

¹²¹ ZŠ Matice školské, úřední deska, výroční zpráva 2020 /2021, [online].

¹²² ZŠ Matice školské, profil školy, [online].

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ ZŠ Matice školské, školní družina, [online].

5.1.3 Volnočasové aktivity při Obecné škole smíšené na Lineckém předměstí v letech 1900–1950

Volnočasové aktivity při Obecné škole smíšené na Lineckém předměstí, které budu v této kapitole popisovat, úzce souvisely s historií vývoje školy, která odrážela historickou a společenskou situaci v zemi. Zahrnovaly především kulturní akce v podobě divadelních představení, které nacvičovali žáci se svými učiteli. Divadlo bylo velmi oblíbenou volnočasovou aktivitou, ve 30. letech společně s rozvojem české kultury vzkvétalo, a proto se na něj zaměřovaly i školy, které tímto rozvíjely své žáky. Představení nacvičená žáky se hrála nejen v prostorách mateřské školy, ale také v propůjčených prostorách sálů hostinců nebo dokonce v Jihočeském národním divadle.

Sak ve své publikaci popisuje jedno z nejvýznamnějších divadelních představení, které v roce 1935 sehráli žáci mateřské školy v Jihočeském Národním divadle ve prospěch Sociální péče o mládež. Účinkovalo v něm přes 180 dětí společně s orchestrem I. spolku vojínů a úředníků. Jednalo se o výpravnou pohádku se zpěvy a tanci s názvem V zajetí skalních mužů, kterou napsal F. Flos a hudbu složil V. Buzek. Obě představení byla úplně vyprodaná. Sak uvádí: „*Velmi vtipná nenákladná a působivá výprava svědčila nejen o vzorné přípravě a vkusu učitelského sboru IX. obecné školy Dra Augusta Zátky i maminek, nýbrž i o radostném nadšení, s nímž byla pohádka předkládána našim nejmenším. Rodičovskému sdružení IX. obecné školy a obětavému orchestru I. spolku vojínů a úředníků zajisté náleží uznání všech, kdo se s námi bavili na tom zdařilém, dětském matiné.*”¹²⁶

O tom, že divadlo bylo mezi dětmi na Obecné škole smíšené na Lineckém předměstí oblíbenou volnočasovou aktivitou svědčí i to, že se do představení zapojovaly desítky žáků. Podle Saka: „*Tak v neděli 18. března 1934 sehrálo sto padesát žáků IV. obecné školy za režie řídícího Skály v Jihočeském národním divadle pohádku Dobrodružství cvrčka. O rok později tam sto osmdesát žáků provedlo ve prospěch sociální péče o mládež zpěvohru Františka Flose V zajetí skalních mužů s ukázkou brannosti podzemního národa, kterou připravil kapitán Blažek. Představení mělo takový úspěch, že po týdnu muselo být opakováno.*”¹²⁷

¹²⁶SOka České Budějovice, *Kronika IV. obecné školy na Lineckém předměstí v Českých Budějovicích (škola Dr. Augusta Zátky) 1929–1948*, s. 67.

¹²⁷SAK, R. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901–2001*, s. 26.

Mezi volnočasové aktivity při Obecné škole smíšené, které měly své významné zastoupení, můžeme zařadit i nejrůznější oslavy a slavnosti. Tyto aktivity úzce souvisely s historickými událostmi města nebo samotné školy. Žáci ve svém volném čase na těchto oslavách vystupovali se svými divadelními představeními nebo nacvičili nejrůznější scénky, pohádky, zpěvy apod.

Mezi významné historické události a s nimi spojené oslavy bylo např. založení Československé republiky a další významné svátky (29. říjen, 7. a 28. březen, vyhlášení státní samostatnosti, narozeniny Tomáše Garrigue Masaryka a Jána Ámose Komenského), které byly pro školu jistě pádným důvodem k oslavám. V těchto dnech děti zpravidla vyslechly proslov třídního učitele, recitovaly nacvičené básně a zazpívaly rodičům pro potěšení. Oslavy se organizovaly také při dalších příležitostech, jako byly výročí školy nebo 80. narozeniny Augusta Zátky, zakladatele Obecné školy smíšené. Sak ve své publikaci popisuje, jak se při této příležitosti učitelé a děti shromáždili v tělocvičně, kde žáci zazpívali píseň Bývali Čechové a pan řídící pronesl slavnostní řeč. Děti se také účastnily slavnostního průvodu, který procházel městem na počest odhalení Myslbekova pomníku biskupa Jana Valeriána Jirsíka, který několik let úspěšně vedl Českou školu hudební a podle něhož tato škola později převzala název.¹²⁸

Škola také organizovala školní besídky při příležitosti oslavy Svátku matek, kdy děti kolektivně recitovaly naučené básně nebo hrály pohádky. Dětskou akademii se svými vystoupeními řadila škola také do svých kulturních volnočasových aktivit. Akademie se konala ve velkém sále Národního domu na Lineckém předměstí a nabízela dětem vytvořený bohatý program. Oba dva dny, kdy byla Dětská akademie pořádána, byl sál zcela vyprodán.¹²⁹

Zdá se, že všechny volnočasové aktivity při škole se zaměřovaly především na kulturní a umělecké činnosti. Dochované prameny však uvádějí i spojitost se sportem a později brannou výchovou.

Mimo školní vyučování probíhal vždy ve středu a v sobotu pro žáky Obecné školy smíšené nepovinný tělocvik, který vedl učitel Moravec. Mohli ho navštěvovat všichni žáci ze všech tříd školy na Lineckém předměstí. V rámci této sportovní aktivity nacvičovali chlapci s panem učitelem sportovní vystoupení (prostná), s nimiž vystupovali

¹²⁸SAK, R. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901–2001*, s. 25.

¹²⁹SOkA České Budějovice, *Kronika IV. obecné školy na Lineckém předměstí v Českých Budějovicích (škola Dr. Augusta Zátky) 1929–1948*, s. 42–43.

na různých slavnostech a sklízeli úspěchy jak v Českých Budějovicích, tak na slavnostech v Táboře a v Praze.¹³⁰

Mezi další sportovní aktivity patřily procházky a výlety po okolí. Účastnila se jich celá škola společně s rodiči. Mezi celodenní výlety můžeme zmínit výlet na vrch Poluška u Kaplice, kdy škola tento výlet spojila s návštěvou menšinové školy ve Věžové Pláni a Obecné školy v Zubčicích. Kronika školy uvádí: „*Zejména ve Věžové Pláni návštěva naše potěšila zdejší učitelský sbor i tamní české děti, jimiž dostalo se od našich žáků i žaček četných dáreků. Výletu se zúčastnilo 400 dětí a dospělých.*”¹³¹

Rodiče žáků se zapojovaly do všech volnočasových aktivit pořádaných školou. Na doporučení ministerstva školství vzniklo v roce 1931 rodičovské sdružení, předsedou byl zvolen ing. J. Říha. První akcí nového sdružení byla rodičovská besídka s bohatým programem, uspořádaná ve velkém sále Národního domu na Lineckém předměstí. Zájem o ni byl tak velký, že se ani na všechny nedostalo místo. Návštěvníci besídky zde mohli vidět volný proslov dítěte k rodičům s doslovem učitele, zábavnou dětskou besídku veselého rázu, výstupy, dramatizace, zpěvy žáků, tělocvičné scény a výpravnou pohádku Dlouhý, Široký a Bystrozraký.¹³²

Rodičovské sdružení také myslelo na zapojení dětí do sportovních aktivit. Kladlo si za cíl posílit zdraví dětí poskytnutím možnosti zdravého pohybu nutného pro zdravý tělesný a duševní vývoj. Rodičovské sdružení s názvem Spolek pro výchovu mládeže na čerstvém vzduchu společně s pomocí dalších organizací zřídilo za 10 tisíc Kč u školní budovy pro žáky školy sportovní hřiště, v zimních měsících pak na tomto místě vybudovalo kluziště.¹³³

Kronika školy popisuje výstavbu hřiště takto: „*Správa IV. Obecné školy na Lineckém předměstí (Škola Dra Aug. Zátky v Českých Budějovicích). Správa školy, Spolek pro pěstování her české mládeže, Rodičovské sdružení a Podpůrný fond obecné školy Dra Augusta Zátky v Českých Budějovicích zřizují při školní budově v Hardtmunthově ulici dětské hřiště, kde budou děti nejen v přestávkách a hodinách tělovýchovy hráti a cvičiti, ale kde i v době prázdná za dozoru vedoucího her věnována*

¹³⁰ SAK, R. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901-2001*, s. 22–23.

¹³¹ SOKA České Budějovice, *Kronika IV. obecné školy na Lineckém předměstí v Českých Budějovicích (škola Dr. Augusta Zátky) 1929–1948*, s. 54.

¹³² Tamtéž, s. 50.

¹³³ SAK, R. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901-2001*, s. 26.

*bude náležitá péče zdravému vývoji mládeže, neboť dostatečný a pravidelný pohyb je nenahraditelný životní požadavek k dokonalému vzrůstu a vývoj těla.*¹³⁴

Rodičovské sdružení společně s učitelským sborem se také zaměřovalo na akce sociálního charakteru. Skoro v každém roce pořádaly pro děti ošacovací akce, stravovací akce, mléčné a knižní akce, předplatné na časopisy, zdravotní akce apod. Na své aktivity získávaly finance např. z dětských besídek, na kterých účinkovali žáci školy a jejichž výnos poté věnovali právě rodičovskému sdružení, který tímto přispíval na stravování chudých žáků obecné školy.¹³⁵

Kronika IV. obecné školy na Lineckém předměstí v Českých Budějovicích popisuje sehranou divadelní hru s názvem V zajetí pidimužíků ve prospěch stravování chudých dětí. Na financování akcí pro rodičovská sdružení se podílely také charitativními spolky Okresní péče o mládež a Ochrana matek a kojenců, které pořádaly Akademii na oslavu matek uspořádanou v městském divadle a jenž dosáhla svým zajímavým programem a vynikajícím provedením velikého úspěchu. Na této akci spoluúčinkovali žáci a žákyně zdejší školy za účasti i ostatních obecných a měšťanských škol v Českých Budějovicích.¹³⁶

Poslední odstavec této kapitoly chci věnovat zrodu družiny při Obecné škole smíšené. Do matiční školy na Lineckém Předměstí přibývalo dětí z Rožnova. Přespolní děti dostávaly v zimě zdarma polévku a od školního roku 1908/1909 byla pro ně v učebně opatrovny vyčleněna zvláštní místnost, jakýsi útulek, který byl předchůdce družiny. Byl otevřený před vyučováním od půl osmé a od jedenácti do půl dvanácté v době, kdy se podávala polévka. Dozor tam měli studenti učitelského ústavu za dohledu správce školy. Děti poslouchaly pohádky, četly, zpívaly, v létě si hrály na dvoře nebo chodily na školní výlety. Navštěvovaly Hlubokou, Vidov, Poříčí, v jehož okolí se děti seznamovaly s přírodou, pořádaly exkurze do Městského muzea, do biskupské tiskárny, sirkárny a továrny.¹³⁷

¹³⁴SOkA České Budějovice, *Kronika IV. obecné školy na Lineckém předměstí v Českých Budějovicích (škola Dr. Augusta Zátky) 1929–1948*, S. 50.

¹³⁵SOkA České Budějovice, *Kronika IV. obecné školy na Lineckém předměstí v Českých Budějovicích (škola Dr. Augusta Zátky) 1929–1948*, s. 88.

¹³⁶Tamtéž, s. 30–34.

¹³⁷SAK, Robert. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901–2001*, s. 19.

5.2 Česká škola hudební

Česká škola hudební byla založena v roce 1903 a od této doby se věnuje dětem v hudební oblasti, dodnes poskytuje dětem základy uměleckého studia v oboru hudebním, tanečním a výtvarném. Tuto školu jsem si vybrala z důvodu jejího uměleckého zaměření a více než staleté historii. Dochované zdroje uvádí opět souvislost s Maticí školskou, spolkem, jenž tuto školu založil a zpočátku financoval. Škola se v Českých Budějovicích těšila veliké oblibě. Za nejslavnějším obdobím školy stojí slavná rodina Jeremiášů. Podle Bohuslava Jeremiáše, který byl v 30. letech jejím ředitelem, nese škola název dodnes. V nadcházejících kapitolách se věnuji vzniku České školy hudební, jejímu historickému vývoji až po současnou činnost a volnočasovým aktivitám při této škole.

5.2.1 Historie a vznik České školy hudební

Vznik České školy hudební se datuje již od roku 1900, kdy podnět k založení školy dal August Zátka a českobudějovický zubní lékař Josef Švanda. Této myšlenky se ujal spolek Matice školské, který v září r. 1903 otevřel první tři oddělení hudební školy, do nichž chodilo 122 žáků. Do roku 1906 škola sídlila v pronajatých prostorách Stecherova domu v ulici Dr. Stejskala. Stoupající počet žáků vedl nejprve k přestěhování školy do větších prostor budovy Obchodní a živnostenské komory v ulici Na Sadech, ale již roku 1907 bylo rozhodnuto o stavbě vlastní školní budovy na rohu Otakarovy a Skuherského ulice, která byla dokončena koncem roku 1908.¹³⁸

Výroční zpráva České školy hudební v Č. Budějovicích 1904–1905 popisuje různé formy podpory školy: „*Dobrodinci ústavu: Český akciový pivovar v Českých Budějovicích, Obchodní průmyslová komora v Českých Budějovicích darovala dvě stě korun, odbor Národní jednoty Pošumavské daroval jedenáct cenných dechových nástrojů hudebních. Místní časopisy Budivoj a Jihočeské Listy ochotně uveřejňovaly zprávy hudební školy se týkající.*“¹³⁹

¹³⁸ Výroční zpráva České školy hudební „Matice školské“ v Č. Budějovicích za škol. rok 1903–1904 Ročník 1, s. 3–5.

¹³⁹ Tamtéž, s. 3–5.

Dále je ve výroční zprávě školy uvedeno: „*Všem příznivcům ústavu kuratorium vzdává nejzdvořilejší díky a prosí, aby na Českou školu hudební v Českých Budějovicích, která je prvním českým ústavem tohoto druhu v království českém, i v budoucnosti bylo pamatováno.*“¹⁴⁰

S nejslavnějším obdobím České školy hudební je spjato působení hudební rodiny Jeremiášů. Zásahu o vybudování hudební školy a o rozvoj hudebního života ve městě měl především Bohuslav Jeremiáš, který se v roce 1906 stal po Vilibaldy Scheiberovi druhým ředitelem školy. Na jeho počest byla v roce 1933 škola přejmenována na Jeremiášovu jihočeskou hudební školu města Českých Budějovic.¹⁴¹

První světová válka zapříčinila to, že se škola dostala do finančních problémů a postrádala i učitele, kteří jeden po druhém odcházeli do vojenské služby. Toto ovlivnilo celý chod školy. Dne 18. ledna 1918 zemřel ředitel školy Bohuslav Jeremiáš. Jeho hudební pozůstalost je uložena v Hudebním archivu a na jeho počest byla ve městě umístěna také jeho pamětní deska. Nástupcem na ředitelské místo byl jmenován jeho syn Otakar, který do té doby na škole působil jako učitel.¹⁴²

Počet žáků se na hudební škole neustále zvyšoval, ve školním roce 1920/1921 zde studovalo již 403 žáků a v 1. pol. 30. let zde bylo zapsáno dokonce přes 600 studentů. Škola tak mohla téměř jen vlastními silami hrát operu A. Dvořáka *Tvrde palice* či I. symfonii L. van Beethovena. Mezi žáky českobudějovické hudební školy patřily slavné osobnosti, např. pozdější sbormistr Jan Kühn či altistka Národního divadla v Praze Marta Krásová.¹⁴³

V meziválečném období 1918—1939 to obecně české školství nemělo jednoduché. Některé školy byly zestátněny, ale většina škol, včetně Hudební školy Bohuslava Jeremiáše, zůstala ve finančně problematické správě měst, družstev a společností. Dne 13. února 1919 vstoupilo osmnáct profesorů do dvouhodinové stávky kvůli jejich nízkým mzdám. Avšak jejich snažení nebylo vyslyšeno, v roce 1921 došlo z důvodu tíživé finanční situace státu ke snížení všech učitelských platů. Učitelům bylo dokonce doporučeno hledat si vedlejší zaměstnání.¹⁴⁴

¹⁴⁰ *Výroční zpráva České školy hudební „Matice školské“ v Č. Budějovicích za škol. rok 1904–1905, Ročník 2, s. 3–7.*

¹⁴¹ ZUŠ B. Jeremiáše, historie ZUŠ, [online].

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ *Výroční zpráva České školy hudební „Matice školské“ v Č. Budějovicích za škol. rok 1919–1920, Ročník 17, s. 3–10.*

¹⁴⁴ ZUŠ B. Jeremiáše, historie ZUŠ, [online].

Ekonomické potíže neměly naštěstí vliv na vlastní odbornou práci školy. Ve školním roce 1924/1925 škola postupně otevřela jednotlivá oddělení: pěvecké, klavírní, oddělení smyčcových nástrojů, dechových nástrojů, varhanické a pedagogické. K těmto oddělením přibýlo později i oddělení dramatické.¹⁴⁵

V důsledku stálé finanční tísně a všeobecně tíživých poválečných poměrů byla ohrožena existence celé školy. Spolek Matice školské už nemohl školu nadále podporovat, proto se s ním škola musela rozloučit včetně jejího zakladatele Dr. Augusta Zátky a její správu od roku 1924 převzalo město České Budějovice. Tato změna školu však zachránila, zajistila jí finanční stabilitu a dala jí možnost dalšího rozvoje.¹⁴⁶

Škola se úspěšně rozvíjela i po roce 1929 pod vedením nového ředitele Josefa Berana. Ten cílevědomou prací a četnými mimoškolními hudebními aktivitami udržel vysoký standard školy jako jednoho z významných center městského, regionálního a kulturního života. Uměleckou úroveň školy i kvalitu jejího profesorského sboru dokládá také působení komorního sdružení hudební školy, které bylo založeno v září 1929 pod názvem Jihočeské smyčcové kvarteto. Kvalitu tohoto souboru ocenil i skladatel Josef Suk, který v roce 1932 souhlasil s propůjčením svého jména do názvu tohoto kvarteta.¹⁴⁷

Ředitel Josef Beran přednesl při slavnostní schůzi kuratoria na paměť 30letého výročí založení hudební školy svou řeč, ve které navrhoval změnu názvu školy a nastínil plán jejího zaměření v budoucnu. Výroční zpráva školy cituje: „*Vývoj naší hudební školy není ukončen, nýbrž postupuje dál v duchu dnešní doby. Stanovisko národní, mravní a estetické a ideály Zátkovy, Jeremiášovy a Aimovy, jsou vůdčími směrnicemi dnešnímu vedení hudební školy, která ve svých složkách usiluje, aby se přeorientovala z ústavu typu konservatorního, na typ všeobecně hudebně osvětový, vychovávající více konsumentů než producentů. Na ukončení svojí zprávy podávám návrh, aby náš ústav pro příští dobu nesl po zásluze titul: Jeremiášova jihočeská hudební škola města Č. Budějovic.*“¹⁴⁸

Druhá světová válka však přetrhla Beranovo snažení a představovala pro školu zlé časy. Z budovy školy se po vpádu nacistů stalo německé učiliště, v druhé polovině budovy byl zřízen tovární sklad a obuvnická dílna. Ke svému původnímu hudebnímu účelu se škola

¹⁴⁵ Výroční zpráva České školy hudební „Matice školské“ v Č. Budějovicích za škol. rok 1924–1925, Ročník 22, s. 3–10.

¹⁴⁶ ZUŠ B. Jeremiáše, historie ZUŠ, [online].

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Výroční zpráva České školy hudební „Matice školské“ v Č. Budějovicích za škol. rok 1932–1933, Ročník 30, s. 3–7.

vracela až v roce 1945, avšak byla za dobu války dost zanedbaná a její inventář hudebních nástrojů byl významně poničen. Do jejího čela na pozici ředitele školy se vrátil Josef Beran, který zrevidoval stav školy i její majetek a vyučování se postupně vrátilo do režimu, který byl před válkou. Škola poté přešla do správy národního výboru.

V 50. letech se v čele školy vystřídal několik ředitelů. Po odchodu Josefa Berana, byl na místo ředitele jmenován Josef Pánek, který nebyl hudebníkem z povolání a vykonával tuto funkci jako dočasný ředitel a správce školy s administrativním zaměřením. V r. 1954 ho vystřídal ve funkci ředitele Dalibor Doubek, který byl zároveň i krajským školním inspektorem a dirigentem Krajského orchestru učitelů hudebních škol, poté Josef Richter, dosavadní pedagog ústavu, nebo Josef Václav Kratochvíl.

Od 1. září 1961 došlo k další změně názvu školy. Z Městské hudební školy se stala Lidová škola umění. V bývalém klášteře na Piaristickém náměstí byla otevřená druhá budova školy, kam se přesunulo celé dechové oddělení. V této době dochází k založení výtvarného a literárně-dramatického oboru. Škola vydávala svůj Zpravodaj Lidové školy umění B. Jeremiáše v Českých Budějovicích, který obsahoval kulturní kalendář, různé hádanky ze všech oborů umění, abecední seznam absolventů a pedagogů, různé příspěvky dětí, rodičů a přátel školy apod. O úspěších školy svědčí to, že k 700. výročí města Českých Budějovic dostala škola v roce 1965 diplom a medaili za významné zásluhy a rozvoj města.

V 70. letech škola pokračovala ve svém uměleckém úspěchu. V jejím čele stál Pavel Píza, který za výsledky svých žáků na soutěžích získal dokonce ocenění za vynikající přípravu. Škola pořádala mnoho akcí: Hudební matiné v Alšově Jihočeské galerii v Hluboké nad Vltavou, pravidelné Koncerty posluchačů, také se účastnila oslav 50. výročí založení KSČ. Výtvarné oddělení se podílelo na úspěšné putovní výstavě dětských prací, kdy byly dětské kresby vystavovány ve Švýcarsku, Kanadě a Afghánistánu. Škola sklízela další významné úspěchy, např. v klavírní soutěži v r. 1975, kdy se zařadila mezi tři nejúspěšnější školy z celé ČSSR.

Na konci 70. let probíhala generální oprava budovy školy a instalace ústředního vytápění, na škole vznikly dva nové výtvarné ateliéry a baletní sály pro taneční obor. Výuka v tuto dobu probíhala ve třech náhradních budovách ZDŠ ve Čtyřech Dvorech.

Od roku 1980 vystřídal Pavla Pízu na pozici ředitele Ladislav Havel. V témže roce se poprvé účastnil mezinárodní Kociánovy houslové soutěže v Ústí nad Orlicí tou dobou zřejmě nejznámější absolvent LŠU B. Jeremiáše - Pavel Šporcl, který byl žákem právě Ladislava Havla.

V 80. letech se škola rozrůstala díky svým zřízeným detašovaným pracovištím, např. ve Zlivi, v Rožnově a ve Čtyřech Dvorech. V roce 1987 ukončila činnost pobočka školy ve Zlivi, která se stala samostatnou Lidovou školou umění, a bylo otevřeno další detašované pracoviště v Hluboké nad Vltavou a v ZŠ Ševětín. Škola slavila mimořádné úspěchy, mezi které patřil absolventský koncert klavíristy Tomáše Tvarocha, který se uskutečnil v roce 1983 ve vyprodaném sále Kulturního domu Metropol. V tomto roce získala také škola velké množství cen na soutěžích za interpretaci soudobé hudby i za pedagogickou práci. Její profesor hry na violoncello MgA. Rudolf Weiss byl vyhlášen nejúspěšnějším pedagogem celé republiky.

Od 90. let se škola nadále rozrůstala, s počtem 1 500 žáků a téměř 80 učitelů se těšila značné oblibě. Začala pořádat pravidelné středeční koncerty žáků, komponované koncerty pro školky, Adventní a Jarní koncert, účastnila se nejrůznějších soutěží jak u nás, tak v zahraničí. Ředitelem byl jmenován Jan Vodička, houslový pedagog a absolvent místního Pedagogického oddělení. Škola získala nový název - Základní umělecká škola Bohuslava Jeremiáše. Její činnost se vyznačovala třemi obory: hudebním, tanečním a výtvarným. Své pobočky měla v Ševětíně, Lišově a Rožnově. Základní umělecká škola B. Jeremiáše přispívala k celkovému rozvoji hudebního života ve městě i v jeho širším okolí.

5.2.2 Současnost České školy hudební

Česká škola hudební nese současný název Základní umělecká škola Bohuslava Jeremiáše. Škola zajišťuje základní umělecké vzdělávání v oborech – hudebním, výtvarném, tanečním a dramatickém. Základní studium je rozděleno na dva stupně. První stupeň je sedmiletý a jeho absolventi se uplatňují jako amatéři v daném oboru, vyspělejší a výborní žáci se ucházejí o studium na středních odborných uměleckých školách (konzervatořích), středních pedagogických školách či keramických a sochařských školách. Druhý stupeň je čtyřletý a jeho absolventi se uplatňují rovněž jako amatéři v daném oboru nebo jsou směřováni ke studiu na vysoké školy – HAMU, JAMU, AVU, Pedagogickou fakultu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích apod.¹⁴⁹

¹⁴⁹ ZUŠ B. Jeremiáše, výroční zpráva o činnosti školy 2020/2021, [online].

V hudebním oboru se vyučuje hra na hudební nástroje, pěvecká a hlasová výchova včetně muzikálového zpěvu a zpívání na mikrofon, ve výtvarném oboru se vyučuje kresba, malba, grafika, keramika, dekorativní činnosti, modelování a práce na hrnčířském kruhu. V tanečním oboru se žáci věnují přípravné hudebně pohybové výchově, taneční průpravě, základem klasického, lidového a moderního tance a v dramatickém oboru se vyučuje jevištní projev, rétorika, technika mluveného projevu a práce s textem včetně tvorby vlastních textů.¹⁵⁰

Žáci hudebního oboru navštěvují jednou týdně jednu vyučovací hodinu výuky hry na nástroj a jednu vyučovací hodinu hudební nauky, ve vyšších ročnících poté sborovou či komorní hru nebo komorní zpěv. Ve výtvarném a tanečním oboru probíhají jednou týdně vyučovací lekce v časové dotaci dvou až tří vyučovacích hodin.¹⁵¹

Vyučování v ZUŠ se řídí závaznými učebními plány a osnovami, které stanovují obsah, rozsah a kvalitu výuky. Zákonní zástupci žáků platí část nákladů vynaložených na výuku. Výuka probíhá v odpoledních hodinách podle domluveného rozvrhu.¹⁵²

Budova Základní umělecké školy B. Jeremiáše je ve vlastnictví Jihočeského kraje, vyučuje se zde v 38 učebnách. V budově je koncertní sál pro přibližně 100 lidí, 2 taneční sály, 2 výtvarné ateliéry, keramická dílna a 1 počítačová učebna. Z důvodu velkého zájmu o pořádání koncertů a menších třídních koncertů byla pěvecká učebna v prvním patře upravena na malý koncertní sál s dvěma klavíry a je takto využívána v podvečerních hodinách.¹⁵³

Základní umělecká škola B. Jeremiáše klade důraz na individualitu, osobnostní rozvoj žáka, rozvíjení tvořivosti, schopnost improvizace a komunikaci ve skupině. Od 1. ledna 1995 se stala Základní umělecká škola B. Jeremiáše samostatným právním subjektem, příspěvkovou organizací, a je zařazena do sítě škol MŠMT.¹⁵⁴

Základní umělecká škola B. Jeremiáše za dobu své existence vychovala mnoho výborných umělců z řad hudebníků, malířů i tanečníků, z nichž můžeme jmenovat nejznámějšího houslistu Pavla Šporcla, jenž byl žákem tehdejšího ředitele školy a umělce Ladislava Havla. ZUŠ se také pravidelně účastní řady soutěží, např. mezinárodní Kociánovy houslové soutěže v Ústí nad Orlicí, Plzeňské housličky a mnoho dalších.

¹⁵⁰ ZUŠ B. Jeremiáše, základní informace, [online].

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ ZUŠ B. Jeremiáše, výroční zpráva o činnosti školy 2020 /2021, [online].

¹⁵⁴ Tamtéž.

Mimoškolní aktivity při ZUŠ představují především pořádání hudebních koncertů žáků a další jejich vystoupení. Taneční oddělení ve spolupráci s výtvarným ateliérem a literárně dramatickým oborem pořádá pravidelně v divadelním sále Domu kultury Metropol České Budějovice tradiční celovečerní představení. Výtvarné oddělení prezentuje práce svých svěřenců průběžně v prostorách celé školy. Ve školním roce 2020/2021 však nebylo možné vzhledem ke koronavirové situaci mnoho akcí pořádaných Základní uměleckou školou B. Jeremiáše uskutečnit, což ovlivnilo významně volnočasové aktivity při škole.¹⁵⁵

5.2.3 Volnočasové aktivity při České škole hudební v letech 1900– 1950

Všechny volnočasové aktivity při České škole hudební, jak už její název a zaměření vypovídalo, se odvíjely od hudební činnosti. Výroční zprávy v jednotlivých letech působení této školy uvádějí mnoho volnočasových aktivit, které byly pořádány především ve večerních hodinách, tedy po vyučování žáků. Jednalo se především o koncerty, hudební vystoupení, která byla součástí nejrůznějších slavností, závěrečné hudební večery žáků apod.

Tyto aktivity významně ovlivňovaly volný čas obyvatel Českých Budějovic nebo dokonce zpříjemňovaly volný čas obyvatelům i dalších měst v jižních Čechách. Právě proto, že byly koncerty často zaměřeny pro širokou veřejnost, těšily se značné oblibě.

O oblíbené činnosti hudební školy svědčí poděkování místním novinám za zveřejňování hudebních akcí. Poděkování bylo citováno ve Výroční zprávě školy z roku 1922–1923 ve znění: „*Hudební škola děkuje redakci místních listů, Republikána, Stráže Lidu, Hlasu Lidu, Jihočeských Listů, Jihočech, které celý rok ochotně propůjčovaly ve svých sloupcích místa našim zprávám a koncertním oznámením*”.¹⁵⁶

Zapojení hudební školy do volnočasových aktivit ve městě popisují dále kroniky školy. Výroční zpráva školy již na počátku jejího vzniku z roku 1904–1905 uvádí, že závěrečné zkoušky žáků školy se konaly ve veliké dvoraně Besedy pro potěšení široké veřejnosti.¹⁵⁷

¹⁵⁵ ZUŠ B. Jeremiáše, základní informace, [online].

¹⁵⁶ Výroční zpráva České školy hudební „Matice školské“ v Č. Budějovicích za škol. rok 1922– 1923, Ročník 20, s. 3–7.

¹⁵⁷ Výroční zpráva České školy hudební „Matice školské“ v Č. Budějovicích za škol. rok 1904–1905, Ročník 2, s. 3–7.

Další zmínky o bohaté volnočasové činnosti této školy dokládají také každoroční výroční zprávy, které podrobně popisují především hudební koncerty ve městě, jenž škola pravidelně pořádala, ať už při příležitosti slavností, jako byl matiční koncert ve prospěch Matice školské českobudějovické v roce 1909, nebo ve spolupráci se spolkem Hlahol.¹⁵⁸

Škola svými hudebními vystoupeními získávala postupem času velmi dobrou pověst, jak v Českých Budějovicích, tak i v dalších městech. Vystoupení se rozšiřovala do dalších měst např. do Plzně, Českého Krumlova, Chrudimi, Soběslavi nebo až do Velkého Meziříčí. 5. března 1911 uspořádala škola samostatný stylový koncert Poesie večera a noci. Tato akce vznikla především zásluhou Jaroslava Jeremiáše. V tomto roce škola již potřetí spolupracovala s hudebním odborem Hlahol. Produkce byly velkolepé, např. Dvořákovo Sabat Mater. O vzrůstající prestiži školy svědčí skutečnost, že se na školu zapisovali i dospělí z města i dalekého okolí.¹⁵⁹

Výroční zpráva školy z roku 1912–1913 cituje: „*První desetiletí české hudební školy, ještě více by se mohla vyvíjet, kdyby v samém městě i okolí t. j., v celém Jihočeské kraji bylo více pochopení. Zaslouhovala by více pozornosti na základě velké práce, co na jihu vykonala. Výsledky jsou nejpatrnější při veřejných závěrečných zkouškách a při koncertech, jež škola každoročně pořádá. V tomto roce byly uspořádány v orchestrální síni tři večery Bethovenových sonát, dále uspořádala česká škola hudební koncert v Jindřichově Hradci se zajímavým programem. Při dětském dnu při zahradní slavnosti spolku Ludmila produkoval se žákovský orchestr a dechový sbor. Na konci roku Česká škola hudební pořádala žákovské koncerty, které měly vždy dopředu připravený program.*“¹⁶⁰

Škola mimo žákovských pořádala také hudební večery, o kterých se zmiňují v následujícím textu. Mezi nejvýznamnější z nich v roce 1912–1913 patřil Komorní večer za spolupůsobení Pražského tria nebo Mozartův večer, při němž hlavní úlohu hrál 60členný orchestr hudební školy. Mezi další významnou akci v tomto roce patřilo uspořádání slavnosti na oslavu 40. narozenin mistra Josefa Suka, na níž škola

¹⁵⁸ Výroční zpráva České školy hudební "Matice školské" v Č. Budějovicích za škol. rok 1908–1909, Ročník 6, s. 1–7.

¹⁵⁹ Výroční zpráva České školy hudební "Matice školské" v Č. Budějovicích za škol. rok 1910–1911, Ročník 8, s. 8–11.

¹⁶⁰ Výroční zpráva České školy hudební "Matice školské" v Č. Budějovicích za škol. rok 1912–1913, Ročník 10, s. 3–7.

spolupracovala se spolkem Hlahol. Slavnost obsahovala tři hudební večery s bohatým doprovodným programem.¹⁶¹

Mezi další úspěšné hudební večery pod záštitou České školy hudební patřily v roce 1916–1917 Dvořákův večer, Klavírní a písňový večer, s velikým úspěchem pak Smetanův večer a Večer nejmladší skladatelské generace české, který byl uspořádán při Večeru Vltavy, pořádaném akademickým spolkem Budivoj. V tomto školním roce dále škola uskutečnila ve prospěch Červeného kříže Klavírní koncert Jaroslava Jeremiáše, v městském divadle uspořádala tři koncerty ve prospěch České okresní komise a fondu osiřelých dětí po padlých vojínech a také koncert ve Vodňanech ve prospěch místního sirotčince.¹⁶²

Ve 20. letech škola pokračovala svými volnočasovými aktivitami v podobě žákovských večírků. Jednalo se o programy vesměs provedené žáky školy, z části za výpomoci učitelů, kteří také při vystoupeních spoluúčinkovali. Žáci školy byli často i členové dalších organizací, např. jihočeského kvarteta nebo Pěveckého a orchestrálního sdružení Foerester.¹⁶³

V 30. letech se hudební večery stále těšily oblibě jako vhodné propojení uměleckých školních aktivit s těmi volnočasovými. Výroční zpráva České školy hudební z roku 1933–1934 toto tvrzení dokládá: „*Svoje didaktické výsledky ukázala hudební škola naší veřejnosti v 15 hudebních večerech, které ve většině případů i v programovém uspořádání sledovaly přísnou uměleckou stylovost za požadavek umělecké vyspělosti a důkaz pronikavého rozledu v hudební odborné literatuře. Závěrečných večerů zúčastnilo se solově 192 žáků a žákyň všech tříd mimo ensemblů. Tyto večery se těšily intenzivnímu zájmu a velmi četného obecenstva, mnohé z nich byly vyprodány.*”¹⁶⁴

Ve výročních zprávách je dále popisovaná bohatá kulturní činnost školy v podobě společenských večerů, na kterých účinkovali žáci hudební školy, mnoha slavnostních koncertů, komorních večerů pod vedením Sukova kvarteta, oslav státních svátků, vánočních besídek, abonentních koncertů, závěrečných večerů, čajů dámského spolku

¹⁶¹ Výroční zpráva České školy hudební "Matice školské" v Č. Budějovicích za škol. rok 1913–1914, Ročník 11, s. 5–9.

¹⁶² Výroční zpráva České školy hudební "Matice školské" v Č. Budějovicích za škol. rok 1916–1917, Ročník 14, s. 5–9.

¹⁶³ Výroční zpráva České školy hudební "Matice školské" v Č. Budějovicích za škol. rok 1922–1923, Ročník 20, s. 3–7.

¹⁶⁴ Výroční zpráva Jeremiášovy jihočeské hudební školy města Českých Budějovic 1933–1934, Ročník 31, s. 1–23.

Ludmila, dobročinných koncertů apod. Tyto akce se často konaly ve velkém sále Besedy českobudějovické nebo přímo v sále České školy hudební.

Ve večerních hodinách propůjčovala škola také svoje prostory pěveckým a hudebním českobudějovickým volnočasovým spolkům, které zde realizovaly zkoušky a přípravy na svá vystoupení.¹⁶⁵

5.3 Česká soukromá obecná škola v Rožnově

Rožnovská škola umístěná na okraji Českých Budějovic vyniká svojí více než stoletou historií. Stejně tak jako dvě předešlé školy, které jsem popisovala v kapitolách této práce výše, vznikla rožnovská škola za podpory spolku Matice školské. Svůj vznik neměla také jednoduchý, i když počet dětí, které potřebovaly českou školu, narůstal a rodiče těchto dětí vynaložili velké úsilí, aby tato škola vznikla, potýkala se škola s velkou nevůlí státní správy. Jejich snahu vyřešila právě Matice školská, která nejenže školu založila, ale v prvních letech také školu finančně významně podporovala.

Velká snaha českých rodičů o založení školy na okraji Českých Budějovic byla také jedním z důvodů, proč jsem do své práce tuto školu zahrнула. V následujících kapitolách pojednávám o jejím vzniku, historii a také současnosti školy. V neposlední řadě popisuji podrobně volnočasové aktivity při této škole ve stanoveném období 1900 až 1950, což se také stalo cílem této diplomové práce.

5.3.1 Historie a vznik České soukromé obecné školy v Rožnově

První zmínky o rožnovské škole zaznamenala Kronika Rožnova již na počátku 19. stol., cituje: „*Skromně a tiše vešel v život nový kulturní podnik Matice školské českobudějovické Česká soukromá obecná škola v Rožnově. Rožnovská škola jest dítkem svépomoci. Svépomoc jest oborem činnosti u nás tak známé a osvědčené. A k ní sáhnuto, když všechny pokusy přiměti příslušné orgány k plnění povinnosti, selhaly. Potřeba české školy rožnovské pociťována již od let devadesátých minulého století. Děti místních rodičů navštěvovaly buď místní školu německou, dožadovaly se pohostinství v českých školách*

¹⁶⁵ Vyroční zpráva Jeremiášovy jihočeské hudební školy města Českých Budějovic, 1936–1937 Ročník neuveden, s. 9–12.

*veřejných, jež v té době bylo těžko dosažitelné. Tomuto zlu bylo částečně odpomoženo roku 1897, kdy Matice školská zřídila na Lineckém předměstí českou školu soukromou.*¹⁶⁶

Jak je již patrné z předešlého textu, počátky svého vzniku neměla tato škola jednoduché, o její vznik se zasloužil především spolek Matice školské společně s rodiči místních žáků, jejichž počet na počátku 20. stol stále stoupal, přesto otevření české obecné veřejné školy bylo několik let protahováno.

Kronika školy Rožnov dále podrobně popisuje komplikace při jejím založení: *„V roce 1902 a 1903 docházelo z Rožnova 70 dětí, což k popudu dra. Augusta Zátky stalo se předmětem podání žádosti rodičů rožnovských k podání žádosti za zřízení české obecné veřejné školy. Žádost byla podána v září 1903. Již v prosinci téhož roku byl konán za silného odporu německého, výslech českých rodičů, jehož výsledek i další šetření bylo podnětem, aby zemská rada pod tlakem zjištěného materiálu ze dne 1. března 1908 dala svolení ke zřízení české školy jednotřídní. Realizování tohoto rozhodnutí bylo oddalováno až bylo zmařeno. Místní obec Rožnovská podala proti žádosti místní školy protest k ministerstvu kultury a vyučování, kdy bylo pro školu po dvou letech rozhodnuto nepřívznivě. Z tohoto rozhodnutí ministerstva odvolali se čeští rodičové zastoupeni drem. Zátkou k správnímu soudnímu dvoru do Vídně, kde byla stížnost českých rodičů zamítnuta. Mezitím stoupl počet školních dětí na 93. Matice školské zželelo se těchto rožnovských dětí a usnesla se za předsednictví dra. Zátky dne 3. května 1912 zřídit a postavit v Rožnově školu soukromou. Již 15. července tohoto roku se se stavbou začalo a koncem září byla dokončena. I tak tato stavba nesměla být prováděna jako stavba školy, nýbrž jako činžovní dům s místnostmi.*¹⁶⁷

Od založení školy bylo vyučováno nepovinné němčině. Po vzniku samostatné Československé republiky rostl počet obyvatel české národnosti, zvyšoval se počet žáků, a tak vznikla i potřeba nových školních učeben. V roce 1927 se soukromá škola transformovala a byla otevřena veřejná měšťanská škola. V roce 1940 byla školní budova zabrána německou armádou a jednotlivé třídy musely být rozmístěny po soukromých domech. Kronika obecní školy Rožnov popisuje těžkosti spojené s válkou ve školním roce 1940–1941: *„Vyklízení školní budovy, normální vyučování trvalo až do 2. října 1940, toho dne bylo nutno vyklidit školu pro potřebu vojenské správy, vyučování v náhradních*

¹⁶⁶ SOKA České Budějovice, *Kronika Rožnov (1897) 1912–1913*, s. 3.

¹⁶⁷ SOKA České Budějovice, *Kronika měšťanské školy Rožnov, 1927–1940*, s. 5.

*budovách, rožnovské Sokolovně atd. Současně se stěhováním školy přišlo oznámení o zrušení obecné jednotřídní školy v Roudném, 18 dětí přešlo do školy v Rožnově.*¹⁶⁸

Po osvobození v květnu 1945 bylo opět zahájeno vyučování ve školní budově. V roce 1948 byl uzákoněn nový školský zákon č. 196/1948 Sb., díky kterému byl změněn název rožnovské školy na „Střední škola“. Počet dětí se postupem času zvyšoval, budova přestávala stačit, a proto byly některé třídy dokonce umístěny v soukromých domech, a to až na šesti místech v Rožnově.¹⁶⁹

V roce 1969 se škola rozrostla o nové pavilony, učebnový pavilon 2. stupně a učebnový pavilon se školní jídelnou. Dále se postavily dvě tělocvičny, školní hřiště a školní zahrada. V roce 1985 byl svépomocí postaven také pavilon mateřské školy, která je součástí školního komplexu dodnes.¹⁷⁰

5.3.2 Současnost České soukromé obecné školy v Rožnově

V současné době nese škola oficiální název Základní škola a Mateřská škola, L. Kuby 48, České Budějovice. Škola se pyšní čestným statusem „Fakultní základní škola“. Vznikla jako samostatný právní subjekt k 1. 1. 1995. Kapacita školy je 680 žáků, součástí školy je školní družina se 7 odděleními pro 210 žáků a školní jídelna s kapacitou 750 obědů. Škola se skládá z několika komplexu budov, součástí je i mateřská škola se třemi třídami pro 70 dětí.¹⁷¹

Škola se zaměřuje na rozšířenou výuku informatiky včetně kroužku programování a kroužku robotiky. IT se žáci učí již od 3. třídy, mají možnost si také zvolit jako povinně volitelný předmět programování. Kroužky programování nabízí škola žákům již od 1. třídy. Dále škola nabízí možnost nadstandardního jazykového vzdělávání. V kroužcích se žáci připravují na složení zkoušek Cambridge English. Každoročně se pořádá projekt Edison ve spolupráci s mezinárodní studentskou organizací AIESEC, jehož cílem je multikulturní vzdělávání, kontakt se zahraničními studenty, procvičení konverzace v angličtině aj. Škola také podporuje výtvarný talent žáků, posílá výtvarné práce do soutěží, kde žáci získávají významná ocenění.¹⁷²

¹⁶⁸ SOkA České Budějovice, *Kronika obecní školy Rožnov, 1940–1945*, s. 7–8.

¹⁶⁹ ZŠ L. Kuby, úřední deska, o škole, [online].

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ ZŠ L. Kuby, výroční zpráva za rok 2020/2021 [online].

¹⁷² ZŠ L. Kuby, úřední deska, o škole, [online].

Žáci se s úspěchem účastní také různých sportovních soutěží – Pohár primátora, atletické závody, McDonald's Cup, v nichž dosahují významných úspěchů, nejvýznamnějším úspěchem poslední doby je 3. místo v republikovém finále ve čtyřboji.

Na škole intenzivně pracuje speciální pedagožka, která je v úzkém kontaktu s dětmi se specifickými poruchami učení a chování.¹⁷³

Poslední odstavec chci věnovat současné podobě zájmového vzdělávání, který škola nabízí. Školní družina, jenž je součástí základní školy, se nachází z větší části v suterénu staré budovy a má svůj vlastní vchod z ulice K. Lavičky. Skládá se ze čtyř samostatných a dvou společných tříd. Školní družina využívá k aktivnímu trávení volného času dětí tělocvičnu, baletní sál, školní a dětské hřiště, PC učebny a ostatní prostory základní školy. Pro žáky organizuje také během školního roku zájmové kroužky, jako jsou pohybové hry, logika a deskové hry, turistika, kroužek dovedných rukou a výtvarný kroužek.¹⁷⁴

Výroční zpráva školy za rok 2000/2021 uvádí, že je Základní škola L. Kuby výrazně propojena s životem města i regionu. Významným partnerem školy jsou rodiče, kteří se sdružují do Spolku rodičů při Základní škole a Mateřské škole L. Kuby. Tento spolek se finančně podílí na podpoře mimoškolních aktivit žáků a pomáhá s organizací volnočasových aktivit. Společně se školní družinou hraje důležitou roli v aktivním trávení volného času dětí v Rožnově.¹⁷⁵

5.3.3 Volnočasové aktivity při České soukromé obecné škole v Rožnově v letech 1900–1950

Volnočasové aktivity při České soukromé obecné škole v Rožnově popisuje podrobně Kronika obce Rožnov a Kronika obecní školy Rožnov. Jak je z dochovaných zdrojů patrné, škola zaujímala důležité místo v trávení volného času místních obyvatel. Některé volnočasové aktivity při školách přímo vznikaly, škola byla často jejím iniciátorem, další volnočasové aktivity navazovaly na kulturní dění ve městě a žáci se na nich společně se svými učiteli aktivně podíleli.

Významnou úlohu od počátku hrála aktivita rodičů žáků rožnovské školy. Kronika obce Rožnov, jenž popisuje úzké propojení volnočasových aktivit místních

¹⁷³Tamtéž.

¹⁷⁴ ZŠ L. Kuby, družina, o nás [online].

¹⁷⁵ ZŠ L. Kuby, výroční zpráva za rok 2020/2021 [online].

obyvatel s rožnovskou školou uvádí: „*Poměr školy a rodiny v předválečných letech byl co nejsrdečněji vybudován schůzemi s rodiči, školními besídkami, přednáškami se světelnými obrazy ve školní budově, pohádkovými večery, školními výlety, kterých se zúčastňovali i rodiče. Také návštěva školy, mravné chování mládeže, píle i prospěch, bývaly velmi upokojivé. Pro žáky české školy byly pořádány školní vánoční nadílky.*“¹⁷⁶

Volnočasové aktivity při školách obecně zaznamenávaly svůj rozkvět v 30. letech, tudíž ani rožnovská škola nebyla výjimkou. Toto období představovalo pro školu cílý kulturní a společenský život, který přesahoval do volnočasových aktivit obyvatel Rožnova i Českých Budějovic. Prameny například uvádějí, že se žáci účastnili výletů a divadelních představení v národním divadle v Českých Budějovicích, kde hrál profesor skupa z Plzně s populárními loutkami Spejblem a Hurvínkem. Dále je v Kronice obce Rožnov zmínka, že pro žáky byla pořádána v biografu Kotva hodinka bezpečnosti pod autoklubem V Českých Budějovicích aj.¹⁷⁷

Divadlo bylo na rožnovské škole stejně jako na dalších školách významným zdrojem aktivního trávení volného času. Často se propojovalo s místním volnočasovým spolkem Sokolem a jeho divadelními ochotníky.

Také samotná škola pořádala v odpoledních či večerních hodinách nejružnější divadelní představení. Kronika obce Rožnov popisuje, jak děti v roce 1931 nacvičily divadelní představení a sehrály pohádku Trpaslíkův dar v rámci činnosti místní ženské pracovní komise.¹⁷⁸

Dále Kronika obecní školy Rožnov popisuje ve školním roce 1935–1936 oslavu 25letého trvání české obecné a 10letého trvání státní školy měšťanské v Rožnově, kde opět svoji roli sehrálo divadlo. Jednalo se o společnou kulturní akci pro obyvatele Rožnova, při níž bylo sehráno žactvem obou škol a místními sokolskými ochotníky divadelní představení s hudbou Člověk uzdravuje.¹⁷⁹

Škola byla často iniciátorem slavností, které se také propojovaly s volným časem místních obyvatel. Jednu takovou cituje Kronika obecní školy Rožnov z roku 1912–1933: „*Jubilejní školní slavnost v Rožnově dne 20. listopadu 1932, oslava 20letého jubilejního trvání. Oslava byla zahájena v budově bývalé matiční školy v Rožnově (Sokolovně). Ředitel školy uvítal zástupce 40 různých spolků, korporací a institucí, vzpomenu*

¹⁷⁶ SOKA České Budějovice, *Kronika obce Rožnov, 1918–1937*, s. 10.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 247.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 171.

¹⁷⁹ SOKA České Budějovice, *Kronika obecní školy Rožnov, 1933–1940*, s. 52.

zakladatele školy, jehož jméno škola nese a který splnil sen rožnovských Čechů, založit českou školu v Rožnově. Po slavnostním proslovu, vystoupila žákovská akademie, program žactva po stránce zpěvní, dramatické, tělovýchovné.”¹⁸⁰

Jak jsem již zmiňovala výše, tělovýchovný spolek Sokol sehrával další významnou úlohu v propojení volnočasových aktivit se školou. Tento spolek s rožnovskou školou úzce spolupracoval a společně se podílel na veřejném životě místních obyvatel. V místní Sokolovně se pořádaly nejrůznější divadelní představení, která navštěvovaly děti se svými rodiči. Prameny uvádějí např. představení s názvem *Z říše Krakonošovy*, dále školní oslavy jako např. slavnost Míru českého červeného kříže, slavnost narozenin T. G. Masaryka aj. Pravidelně se zde konaly oblíbené večery doprovázené obrazy *Cesta kolem světa* nebo pohádkami. Tělocvičná jednota Sokol pořádala také ve 30. letech Sokolskou besídku s bohatým programem cvičenců z řad rožnovského žactva, kterou přišli shlédnout jejich rodiče. V Kronice obecní školy Rožnov je zmínka o této besídce, jenž podávala celkový přehled o životě celé Jednoty tělocvičné.¹⁸¹

Volnočasové aktivity pod místním Sokolem probíhaly i mezi léty 1940–1950. Kronika školy popisuje vánoční besídku, kterou pořádali v místní sokolovně žáci pod záštitou Rodičovského sdružení. Místní sokolovnu jim zdarma propůjčila Tělocvičná jednota Sokol v Rožnově a žáci zde představili bohatý kulturní program.¹⁸²

Škola zahrnovala do svých volnočasových aktivit i výstavy děl svých žáků, o čemž svědčí časté zmínky v Kronice školy Rožnov, jenž popisuje: „*Školní rok 1939 až 1940: Výstava školní ženských ručních a žákovských rukodělných prací, po celý den vysoká návštěvnost jak domácích, tak přespolních návštěvníků, rodičů. Tyto výstavy byly důstojným zakončením školního roku, svátkem pro děti a radost pro rodiče místních dětí. Dobrovolná sbírka pro účastníky výstavy byla základem fondu pro školní potřeby. Důležité byly i dobrotivé dary pro školu, peněžité, které byly použity většinou ve prospěch školní knihovny nebo věcné, školní potřeby.*”¹⁸³

Další zmínka o výstavě, kterou kronika cituje: „*V rámci propagace Okresní péče o mládež a Československé ochrany matek a kojenců měla veřejnost možnost zakoupit obrázky žáků rožnovské školy. Konaly se i celodenní ruční výstavy žáků a žákyň.*”¹⁸⁴

¹⁸⁰ SOKA České Budějovice, *Kronika obecní školy Rožnov, (1897) 1912–1933*, s. 239–241.

¹⁸¹ SOKA České Budějovice, *Kronika obecní školy Rožnov, (1897) 1912–1933*, s. 149–150.

¹⁸² SOKA České Budějovice, *Kronika obecní školy Rožnov, 1945–1953*, s. 23–25.

¹⁸³ SOKA České Budějovice, *Kronika obecní školy Rožnov, (1897) 1912–1933*, s. 100–101.

¹⁸⁴ SOKA České Budějovice, *Kronika obce Rožnov, 1918–1937*, s. 247.

Rožnovská škola nezapomínala ani na podporu dětí z chudých rodin tzv. stravovacími akcemi pro chudé děti. V letech 1935–1936 byl ustanoven místní výbor Demokracie dětem, v němž byly zastoupeny všechny místní korporace i politické organizace, které si vzaly za úkol stravování dětí všech místních škol. Stravovací akce financoval odbor Místní péče o mládež v Rožnově.¹⁸⁵

Kronika školy Rožnov v letech 1933–1940 popisuje také mimoškolní vycházky a výlety do přírody, které byly předepsány učebními osnovami a konaly se mimo pravidelné vyučování za přítomnosti učitelů i rodičů žáků, jednalo se např. o výlet do Trocnova nebo na Hlubokou nad Vltavou.¹⁸⁶

Kronika školy popisuje dále volnočasové activity v letech 1940–1945, za zmínku stojí citace z tohoto školního roku: „Škola provedla ve dnech 21. a 22. prosince výpravnou pohádkovou hru *Za kvítkem štěstí*. Krásné papírové kostýmy připravila s dívkami při hodinách dívčích ručních prací paní učitelka. Další kulturní akce mateřské školy a Obecné školy v Rožnově byly pozastaveny, neboť hostinské sály byly obsazeny vojskem. Dále byla pozastavena činnost Sokola, tím neměla škola k dispozici jeviště. Dále byly pořádány stravovací akce.“¹⁸⁷

Kronika také popisuje další akce, které měly přesah do volného času, byl to mimořádný sběr papíru nebo sběr odpadových hmot a léčivých bylin, jenž probíhal v celém protektorátu Čechy a Morava za účasti žáků rožnovské školy.¹⁸⁸

Kronika obecní školy Rožnov z roku 1945–1953 věnuje značnou pozornost další významné volnočasové akci pořádané školou. Jednalo se o Týden dětské radosti, který se konal ve dnech 16. - 23. června 1946. Kronika popisuje: „Obecná škola vypracovala dalekosáhlý program, v němž byly zahrnuty návštěvy řady průmyslových podniků v nejbližším okolí, jako měšťanského pivovaru v Českých Budějovicích, tužkárny Hardtmunth národní podnik, tabákové továrny, továrny na cukrovinky, Merkur. Dále byl sestaven program výletů do blízkého i vzdáleného okolí Hluboká, Trocnov, Klet'. Byly rozdány dary amerického Červeného kříže, přiděl potravin. Dále byla uskutečněná návštěva filmů a vojenských slavností na Sokolském ostrově v Českých Budějovicích, návštěva letiště v Plané.“¹⁸⁹

¹⁸⁵ SOKA České Budějovice, *Kronika obecní školy Rožnov, 1933–1940*, s. 31.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 70–71.

¹⁸⁷ SOKA České Budějovice, *Kronika obecní školy Rožnov, 1940–1945*, s. 11–12.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 42–43.

¹⁸⁹ SOKA České Budějovice, *Kronika obecní školy Rožnov, 1945–1953*, s. 11.

Poslední roky, na které se ve své práci zaměřuji v souvislosti s trávením volného času při škole v Rožnově patří 50. létům, ke kterým jsem v kronice našla pouze krátkou informaci o zřízení družiny mládeže v roce 1950 a účasti školy na besídce obce Baráčníků v Rožnově, kde žáci přednesli své básně a obec Baráčníků předala při této příležitosti žákům knižní dary.¹⁹⁰

5.4 Diecezní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích

Diecezní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích jsem do diplomové práce vybrala z důvodu doplnění komplexního pohledu na volnočasové aktivity při školách v Českých Budějovicích v letech 1900–1950, jelikož tato škola nesla v historii atribut školy speciální pro děti s vadami sluchu a zároveň církevní, jelikož spadala pod českobudějovickou diecézi.

Škola opět vyniká svojí více než stoletou historií a od předešlých popisovaných škol se liší právě jejím zřizovatelem, kterým tentokrát nebyl významný spolek Matice školské, ale o její vznik se zasloužil přímo českobudějovický biskup Jan Valerian Jirsík, jenž založil na podporu školy Spolek o vydržování ústavu hluchoněmých, o kterém pojednávám dále v další kapitole této práce.

5.4.1 Historie a vznik Diecezního ústavu pro hluchoněmé

Diecezní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích byl založen roku 1871, u jeho zrodu stál, jak jsem již výše uvedla, budějovický biskup Jan Valerian Jirsík. Založen byl za účelem sloužit pro vyučování a výchovu hluchoněmých ve vlastním ústavu diecezním.¹⁹¹

Památní kniha diecezního ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích uvádí: *„Město České Budějovice, které vyniká svou důstojností na jihu Čech, spojovacími prostředky, bylo zvoleno za místo pro budoucí ústav. Konečně přišel čas, kdy myšlenka*

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 49.

¹⁹¹ MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice, almanach, [online].

tato lidumilná také skutkem státi se měla. Na pobídnutí nejdůstojnějšího pána biskupa sestavil se zvláštní přípravný komitét.”¹⁹²

Ústav, založený jako páté zařízení tohoto druhu v českých zemích, byl financován z příspěvků podpůrného Spolku pro udržování ústavu hluchoněmých, který působil od roku 1871 až do roku 1956, a dále z darů a nadací.¹⁹³

Účelem tohoto spolku bylo starat se o to, aby bylo umožněno vzdělání všem hluchoněmým dětem bez rozdílu náboženského vyznání, především se však zaměřoval na poskytnutí tohoto vzdělání hluchoněmým v Budějovické diecézi. Předsedou spolku se stal budějovický biskup a členy pak tvořily významné osobnosti města z řad právníků, lékařů, učitelů, církevních hodnostářů nebo továrníků.¹⁹⁴

Sídlem školy se stala bývalá budova učitelského ústavu v Riegrově ulici, kterou zajistilo vedení Spolku pro udržování ústavu hluchoněmých. Místa učitelek a vychovatelek zastávaly zpočátku téměř výhradně řeholnice z Kongregace Školských sester de Notre Dame. Do Českých Budějovic je povolal již v roce 1871 biskup J. V. Jirsík, který je pověřil vedením ústavu hluchoněmých a první české obecné dívčí školy ve městě, kterou školské sestry otevřely v kongregačním domě U Svatého Josefa v ulici Na Sadech. Kongregace Chudých školských sester de Notre Dame působila na škole až do roku 1968.¹⁹⁵

Činnost sester se zaměřovala na výchovu a vzdělávání dívek a na péči o zdravotně postižené děti a sirotky. Po roce 1948, kdy jim stát znemožnil jakékoli pedagogické působení na mládež, začaly pracovat i v domovech důchodců a jiných sociálních zařízeních.¹⁹⁶

Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích zaznamenává počín biskupa J. V. Jirsíka k založení Ústavu pro hluchoněmé takto: „*Již po delší dobu zanášel se Jeho excelenci nejdůstojnější pan biskup Budějovický Jan Valerián Jirsík úmyslem lidumilným, vzešlým na úrodné roli lásky křesťanské. Byla to otcovská jeho péče o vyučování a výchování tvorů na míru nešťastných péče o vzdělání hluchoněmých ve vlastním ústavu diecézním. Podle zpráv na zvláštní žádost došlých a naprosto spolehlivých nalézá se v obvodu diecése Budějovické 74 hluchoněmých dítek*

¹⁹² SOkA České Budějovice, *Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích od r. 1871, 1871–1949*, s. 2.

¹⁹³ Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 592.

¹⁹⁴ MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice, almanach, [online].

¹⁹⁵ KOVÁŘ, D. *Budějovice před sto lety: jihočeská metropole v roce 1900, aneb, rok 1900 v jihočeské metropoli*, s. 30.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 238.

ve stáří 8–13let, schopných tedy pro vzdělání. Byť by všechny tyto dívky hluchoněmé nemohly býti přijaty pro velký zájem, dosti zjevně vysvitá, jak nutná byla toho potřeba, ústav tento zařídití.”¹⁹⁷

Prvním ředitelem ústavu se stal kněz Antonín Picconi. Toho před nástupem na tuto funkci odeslal J. V. Jirsík do Pražského ústavu pro hluchoněmé, aby tam dva roky studoval a učil se práci s hluchoněmými. Stejně tak byly poslány do Pražského ústavu dvě schopné ctihodné sestry učitelky z Kongregace Školských sester de Notre Dame, které dosud působily v Horažďovicích. Tyto dvě sestry působily od vzniku školy na pozici učitelek. V říjnu 1871 začal první školní rok se 14 žáky (10 hochů a 4 děvčata).¹⁹⁸

Ústav se postupně rozrůstal a několikrát byl reorganizován z důvodu nárůstu počtu dětí. Každý školní rok byl zakončen veřejnou zkouškou, které mohli přihlížet nejen rodiče, ale i ostatní obyvatelé města. S většími potížemi se podařilo ústavu přečkat první i druhou světovou válku. Z této doby však nejsou zachovány zdroje a prameny, které by konkrétně popisovaly činnost ústavu.

Mezi válkami je dohledatelná zmínka v Kronice Dívčí školy u sv. Josefa, která popisuje ve školním roce 1928–1929 časté hospitace v ústavu hluchoněmých, zvláště pak hospitace žákyň třech tříd jednoročního kurzu učebního pro hluchoněmé.¹⁹⁹

Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé popisuje rok 1949: „*Během druhé světové války hlavně v době protektorátu, ředitel Měšťan jen s velkou námahou a úsilím uhájil ústav před úplným zabráním. Němci vykazali hluchoněmým dětem malý nedostačující zámek v Komářicích vzdálený od města 2 hodiny cesty. Po dlouhém vyjednávání bylo k provozu ústavu ponecháno půl budovy, druhá polovina i sklepení obsazeno SNB.*”²⁰⁰

Památní kniha popisuje další působení ústavu v čele s novým ředitelem: „*Dne 8. března 1949 zemřel ředitel zdejšího ústavu, který zde působil od roku 1923 p. Václav Měšťan. Téhož roku 6. února nastoupil do zdejšího ústavu ze služebních důvodů přidělený ředitel Josef Nový, který dříve působil v Plzni též jako ředitel základní odborné školy pro hluchoněmé. Vzal na sebe úkol reorganizovat školu i ústav. Po zbytek školního roku 1948 až 1949 je ústavní škola organizovaná jako příprava a 5třídní národní škola pro*

¹⁹⁷SOKA České Budějovice, *Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích od r. 1871, 1871–1949*, s. 2.

¹⁹⁸MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice, almanach, [online].

¹⁹⁹SOKA České Budějovice, *Školní kronika dívčí školy u sv. Josefa v Budějovicích, 1871–1953*, s. 50.

²⁰⁰SOKA České Budějovice, *Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích od r. 1871, 1871–1949*, s. 177.

hluchoněmé. Škola byla postátněna a do státních služeb byly převzaty 4 ctihodné sestry učitelky. Ostatní personál zůstal ve službách kuratoria, které zůstalo též právním majitelem a vydržovatelem ústavu (budovy, zařízení) a interiéru. Konec školního roku byl 30. června 1949 a děti před rozesláním do domovů fotografovány. Školní rok byl zakončen se 63 dětmi: 35 hochů a 28 dívek. Počátkem prázdnin vyklidila ústav posádka SNB, volné místností byly zase k dispozici chovancům ústavu."²⁰¹

Další historické zmínky o škole jsou vedeny z 50. let, kdy došlo v ústavu k reorganizaci a škola byla zestátněna. V roce 1949 byla zřízena zvláštní škola pro hluchoněmé děti. Nově nesla škola název „Národní škola pro hluchoněmé a zvláštní škola pro hluchoněmé.“ Školní rok 1949–1950 popisuje 40 dětí ve škole národní a 26 dětí ve škole zvláštní. Budova školy zůstala i nadále ve vlastnictví spolku hluchoněmých založeného v roce 1871, který byl zrušen komunisty v roce 1953.²⁰²

V roce 1951 se škola na popud Krajského výboru KSČ musela přestěhovat do Stráže nad Nežárkou. Objekt byl pro 67 dětí nevhodný, přesto zde škola v tomto provizoriu strávila 5 těžkých let. Vrátila se zpět do původní budovy v Českých Budějovicích až v roce 1956, kterou do té doby obýval vojenský útvar. Zdevastovanou budovu se podařilo opravit a nový školní rok, i když jeho začátek se posunul o měsíc na 1. 10. 1956, mohl být zahájen s počtem 80 žáků. Poté se škola přejmenovala na „Zvláštní školu internátní pro neslyšící“.²⁰³

Almanach školy popisuje vznik rekreačního zařízení Radostice, který od roku 1990 dostala škola do užívání na 30 let za účelem rekreačních pobytů dětí. Jedná se o budovu bývalé školy v obci Radostice u Borovan, vzdálené asi 18 km od Českých Budějovic. Dle informací z almanachu toto zařízení neslouží jen k rekreaci, ale má pro žáky výchovný význam, jelikož se v menší skupině učí žít rodinným životem, účastní se domácích činností apod. Pobyt v Radosticích probíhá především o prázdninách. Děti mají možnost využívat bazén, podnikají výlety po okolí a navazují přátelské vztahy s místními dětmi. Od roku 1994 nese toto zařízení název „Speciální školy a školská zařízení pro sluchově postižené“.

V roce 2005 dostala škola současný název - „Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené“.²⁰⁴

²⁰¹ Tamtéž, s. 178–179.

²⁰² MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice, almanach, [online].

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

5.4.2 Současnost Diecézního ústavu pro hluchoněmé

Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené České Budějovice (dříve pod názvem Diecézní ústav pro hluchoněmé) poskytuje předškolní vzdělávání v mateřské škole dětem se sluchovým postižením, závažnými vadami řeči a souběžným postižením více vadami, dále základní vzdělávání v základní škole žákům se sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, souběžným postižením více vadami a vzdělávání v základní škole speciální. Také poskytuje střední vzdělávání žákům v odborném učilišti pro žáky se sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, souběžným postižením více vadami a v praktické škole dvouleté pro žáky se sluchovým postižením, závažnými vadami řeči a souběžným postižením více vadami.²⁰⁵

Škola poskytuje poradenské služby ve speciálně pedagogickém centru (SPC), zájmové vzdělávání žáků ve školní družině a školním klubu, stravování dětí, žáků a zaměstnanců ve školní jídelně. Součástí školy je internát, který zajišťuje dětem a žákům ubytování. A v neposlední řadě dětem se sluchovým postižením s nařízenou ústavní výchovou poskytuje škola také dětský domov.

Celková kapacita základní školy je 84 žáků v celkem 11 třídách. Žáci mají k dispozici jazykovou učebnu s PC, kuchyňku, tělocvičnu, místnost pro hudebně dramatickou výchovu, tělocvičnu pro zájmovou činnost, výtvarný ateliér, školní knihovnu, školní dílnu a školní zahradu. Učitelé, zejména pak učitelé základní školy speciální, úzce spolupracují také s fyzioterapeutem, který poskytuje individuální terapie žákům a konzultace rodičům. Ve škole je zřízeno školní poradenské pracoviště.²⁰⁶

Vzdělávání žáků probíhá podle Školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Délka školní docházky pro žáky vzdělávané podle tohoto programu je pro žáky se sluchovým postižením desetiletá, pro žáky se závažnými vadami řeči devítiletá. V průběhu školní docházky je možné dítě integrovat ve spolupráci se Speciálně pedagogickým centrem do běžné školy nebo může žák přejít z běžné základní školy do Základní školy pro sluchově postižené.²⁰⁷

²⁰⁵ MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice, dokumenty školy, výroční zpráva za školní rok 2020/2021[online].

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice, základní škola, o škole, [online].

Škola je historicky umístěná ve středu města Českých Budějovic. Výhodou je dobrá dopravní dostupnost, nevýhodou pak zvýšená hlučnost a dopravní hustota. Všechny části budovy školy kromě podkroví mají bezbariérový přístup. Žáci mají k dispozici školní zahradu, která je využívána jak k výuce, tak hraní, sportu i odpočinku. Škola je klinickým pracovištěm Pedagogické fakulty a Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.²⁰⁸

5.4.3 Volnočasové aktivity při Diecézním ústavu pro hluchoněmé v letech 1900–1950

Volnočasové aktivity při Diecézním ústavu pro hluchoněmé se odvíjely především od speciálního zaměření školy pro děti se sluchovým postižením a s ohledem na její církevní založení. Ústav se zaměřoval na aktivní trávení volného času dětí tak, aby se zapojovaly do běžných akcí ve městě, především do nejrůznějších oslav a slavností. Tímto dával základy dnešní integraci dětí s postižením.

Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích popisuje v tomto duchu volnočasové aktivity: *„Školní rok 1909–1910 byl zahájen službami božími a vzýváním ducha svatého. Oslava jubilea jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Ředitel ústavu promluvil k hluchoněmým dětem ve znakové řeči. Během školního roku byly s dětmi podnikány kratší i delší vycházky za účelem zhlédnutí některých zajímavostí. Dále byly děti ve zvěřinci, obrázkovém divadle, panorámě a tak dále. Školní rok 1910–1911, v ústavu byla mikulášská, vánoční nadílka.“*²⁰⁹

Jak jsem již zmínila na počátku, škola se účastnila nebo se stávala iniciátorem nejrůznějších oslav. Zvláště pak oslav výročí svého založení, které byly vždy velkolepé a účastnilo se jich mnoho významných osobností z Českých Budějovic.

Ústřední výbor katolických spolků a organizací v Českých Budějovicích popisuje např. účast na oslavě prvního výročí Republiky československé, kdy se ústav účastnil sázení lípy svobody.²¹⁰

Velkolepou oslavu 50 let trvání ústavu hluchoněmých v Českých Budějovicích zaznamenal rok 1921, kdy prameny popisují v souvislosti s touto oslavou nejrůznější akce

²⁰⁸ MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice, dokumenty školy, výroční zpráva za školní rok 2020/2021[online].

²⁰⁹ SOKA České Budějovice, *Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích od r. 1871, 1871–1949*, s. 88.

²¹⁰ Tamtéž, s. 96–98.

konané ve městě v jeden den. Ředitel ústavu ráno při zahájení oslav pozdravil hosty ve znakové řeči, poté byl slavnostně předán blahopřejný dopis místní okresní komise pro péči o mládež a v ústavní kapli se sloužila mše. Žáci měli možnost se do slavnosti zapojit výstavou ručních prací. Odpoledne probíhalo malé občerstvení s odpolední zahradní slavností v Besedě, kde se konalo take divadelní představení. Návštěvníci slavnosti zde mohli vidět živý obraz představující poděkování hluchoněmých žáků zakladateli ústavu biskupu J. V. Jirsíkovi. Literatura takto popisuje další velkolepé slavnosti při příležitosti šedesáti let trvání ústavu. Podpůrný spolek hluchoněmých Jirsík v Českých Budějovicích pořádal ve dnech 19. - 20. září 1931 slavnost pořádanou právě na počest šedesátiletého trvání ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích. Slavnost byla dokonce spojená se sjezdem hluchoněmých. Bohatý program obsahoval uvítací večer hostů v Besedě, ranní mši svatou v kapli v ústavu pro hluchoněmé, zahradní slavnost spojenou s tombolou a mnoho dalších aktivit.²¹¹

Oslavy 60 let trvání ústavu měly úspěch. Ředitelství ústavu uspořádalo na oslavu 60 let vzniku v listopadu 1931 tzv. domácí slavnost, která se těšila velké návštěvnosti občanů českbudějovicka. Program byl zaměřený na zajímavé ukázky způsobu vyučování a výchovy hluchoněmých dětí.²¹²

Domácí slavnosti se zhostili hluchoněmí žáci ústavu a program obsahoval různá vystoupení žáků v podobě živých obrazů dětí Panny Marie s Ježíškem a Blahoslavené Anežky, chlapci představili prostná cvičení, dívky zase rytmické cvičení s míčky a švihadly a celé to žáci zakončili žertovným výstupem hry na školu.²¹³

Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé popisuje úspěch jejich vystoupení: „Tyto děti pak v řadě vystoupení vážných, žertovných a tělocvičných přesvědčily hosty, že se jim v ústavu dostává péče, že jsou zde vychovávány tak, aby poznaly všechny radosti dětského mládí, aby se důkladně připravily na život praktický, aby se staly užitečnými členy lidské společnosti. Bylo nanejvýš zajímavé, když hluchoněmí hoši a dívky docela pěkně, srozumitelně mluvili a též mluvené řeči, pohybu úst mluvícího, také rozuměli. Celý program této domácí slavnosti byl ukázkou toho, s jakým porozuměním tento ústav vede ředitel Václav Měšřan a učitelky vesměs ctihodné sestry řeholnice.“²¹⁴

²¹¹ SOKA České Budějovice, *Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích od r. 1871, 1871–1949* s. 131–132

²¹² Tamtéž, s. 126.

²¹³ Tamtéž, s. 133.

²¹⁴ Tamtéž, s. 126.

Bohaté volnočasové aktivity v souvislosti s výukou v Ústavu pro hluchoněmé se plně rozvíjely v příznivých 30. letech a ústav je svým žákům plně dopřával. Ať už to byla návštěva nejrozličnějších divadelních představení, z nichž můžeme jmenovat např. Pašijové hry v městském divadle, návštěvy výstav městského muzea nebo účast na vystoupení velkého cirkusu Kludský. O některých z nich se zmiňují v dalších odstavcích této kapitoly.

Místní obyvatelé podporovali děti z ústavu volnými vstupy na různé volnočasové akce. Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé zmiňuje, že ochotnický spolek Zeyer dal dětem volný vstup na divadelní představení nebo měly děti možnost se bezplatně svézt na kolotoči paní Švarcové.²¹⁵

Ústav se účastnil nejrozličnějších výstav, např. celostátní výstavy ústavů pro hluchoněmé děti u příležitosti oslav 150letého trvání pražského ústavu na Smíchově.²¹⁶

Žáci se svými učitelkami ve volném čase také podnikali celodenní výlety do přírody i blízkých měst, např. na Hlubokou, s menšími dětmi výlety do blízkých lesů a okolí.²¹⁷

Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích popisuje: „*Vzpomínkové slavnosti k 50. výročí smrti Biskupa J. V. Jirsíka 18. února – 5. března 1933, Program: Slavnostní zahájení výstavy Jirsíkovy, Průvod k hrobu Jirsíkovi, Akademie v besedě, pořádají – Jirsíkovo gymnázium, Hlahol, Beseda, Národní Jednota Pošumavská, Kázání a současně zádušní mše svatá u sv. Václava u sv. Josefa, v ústavu hluchoněmých, průvody žactva ke hrobu. Pietní večer, slavnostní schůze a vděčná vzpomínka hluchoněmých v Jirsíkově národním dome.*”²¹⁸

Ve 30. letech se školy ve městě věnovaly branné výchově. Zmínku o zapojení ústavu lze také dohledat v Památní knize diecézního ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích. Na vojenském cvičišti se zúčastnily sestry učitelky přednášky o branné výchově a žáci ústavu navštívili s ostatními školami na vojenském cvičišti předvedení různých vojenských zbraní.²¹⁹

V neposlední řadě volný čas patřil také církevním záležitostem, jako byla účast na průvodu Božího těla, přijetí svatého biřmování v katedrále nebo účast na prvním svatém

²¹⁵ SOKA České Budějovice, *Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích od r. 1871, 1871–1949*, s. 135.

²¹⁶ Tamtéž, s. 155.

²¹⁷ Tamtéž, s. 135.

²¹⁸ Tamtéž, s. 137.

²¹⁹ Tamtéž, s. 155.

přijímání. Památní kniha popisuje: „Dne 7. června 1932 na svátek Svaté Trojice přijalo 15 chovanců svaté biřmování. Dne 14. června sloužil ředitel polní mši sv. u sochy před ústavem pro účastníky průvodu Božího těla na starém městě, kterého se zúčastnili sbor a chovanci.”²²⁰

Prameny dále popisují volnočasové aktivity při škole ve 40. letech, které se nesly v podobném duchu jako léta předešlá. Jednalo se opět o nejrůznější oslavy např. týden dětské radosti, kterého se účastnily i další školy v Českých Budějovicích. Dále to byly oslavy 9. května 1948, dětské slavnosti, stravovací akce, výstavy ručních a rukodělných prací sester, divadelní představení nebo dokonce zhlédnutí filmu *Návrat domů* v rámci oslav v parku Háječek. Sestry a děti z ústavu se také věnovaly údržbě zeleně v městských sadech, hrabaly listí, vozily písek a sbíraly padané ovoce v Hosíně, Chotýčanech a Hodějovicích.²²¹

V 50. letech v souvislosti s vývojem politické situace a přestěhováním školy mimo město České Budějovice volnočasové aktivity mající přesah do společenského života místních obyvatel na pár let ustaly.

²²⁰ Tamtéž, s. 155.

²²¹ SOKA České Budějovice, *Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích od r. 1871, 1871–1949*, s. 174–176.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo vyhledat, shromáždit a popsat všechny dostupné informace o volnočasových aktivitách při školách ve městě České Budějovice v období let 1900–1950. Dílčím cílem bylo popsat vývoj na školách v daném časovém období z pohledu trávení volného času žáků s propojením do volnočasových aktivit pořádaných organizacemi, které se těmito aktivitám v daném období ve městě věnovaly. V práci jsou zaznamenány změny ve vzdělávacím systému v souvislosti se společensko-politickou situací, zajímavé události, oslavy, výročí a jiné zajímavosti související s vývojem školství a volnočasovými aktivitami v Českých Budějovicích.

K výběru škol jsem přistoupila tak, aby v práci byla popsána škola umělecká, škola na okraji města a s atributem typicky městské školy a škola speciální zaměřená pro žáky se sluchovým postižením. První tři školy spojuje skutečnost, že školy vznikly díky spolku Matice školské. Právě Matice školská s více než staletou historií byla jedna z nejvýznamnějších spolků určených k podpoře českého školství v Českých Budějovicích.

Podstatnou částí při zpracování této diplomové práce bylo shromáždit všechny dostupné prameny ke zmíněnému tématu. V této části jsem se potýkala s určitými obtížemi, neboť dostupných materiálů nebylo mnoho, vycházela jsem proto především z kronik škol, obcí a výročních zpráv daných škol za jednotlivé roky. Mnoho času jsem proto musela věnovat hledání i leckdy jednotlivých informací a zmínek o volnočasových aktivitách v archivech Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích.

I přes počáteční obtíže v nedostatku zdrojů, se domnívám, že se mi podařilo shromáždit a popsat všechny dostupné informace k danému tématu, proto cíl práce mohl být splněn.

Výsledky mé práce chci v této závěrečné části shrnout a porovnat s nabídkou volnočasových aktivit při vybraných školách v současnosti a najít zde některé spojitosti, ale také odlišnosti, které neodmyslitelně k dnešní době patří.

Volnočasové aktivity při školách v Českých Budějovicích se často odvíjely buď od samotného zaměření školy např.: Česká škola hudební (dnes Základní umělecká škola Bohuslava Jeremiáše), jejíž volnočasové aktivity souvisely především s hudebními aktivitami, jako bylo pořádání hudebních večerů, koncertů žáků a jejich učitelů atd. nebo volnočasové aktivity při školách navazovaly na činnost spolků činných v daném období

v Českých Budějovicích (Sokol, Hlahol atd.) Společně pak školy pořádaly kulturní akce, které významně zasahovaly do volného času obyvatel, zejména se věnovaly divadlu a nejruznějším divadelním vystoupením žáků a jejich učitelů, pořádaly také veřejné výstavy výtvarných a rukodělných děl žáků. Své podstatné místo zaujímaly volnočasové aktivity při slavnostech konaných v souvislostech s výročími škol nebo historickými událostmi města České Budějovice. Žáci na slavnostech vystupovali a reprezentovali sport i kulturu, která na školách převážně v období 30. let 20. stol. vzkvétala. Školy se dokonce často stávaly iniciátory těchto slavností a podílely se na aktivním trávení volného času obyvatel města České Budějovice.

Česká obecná škola smíšená na Lineckém předměstí (současná Základní škola Matice školské) patří v Českých Budějovicích mezi školy s největší historií. Právě tato základní škola nese odkaz jak ve svém jménu, ale také v samotné budově, která byla postavena díky Matici školské a nese celou historii školy. Největším odkazem je však idea kvalitního vzdělání včetně nabídky volnočasových aktivit, čímž Základní škola Matice školské vyniká dodnes.

Volnočasové aktivity při této škole v minulosti zahrnovaly především kulturní akce v podobě divadelních představení, které nacvičovali žáci se svými učiteli a další umělecké aktivity. Dochované prameny však uvádějí i volnočasové aktivity zaměřující se na sport a brannou výchovu. Žáci měli možnost navštěvovat nepovinný tělocvik a účastnit se se svými rodiči a učiteli výletů a procházek po okolí Českých Budějovic. Své místo při obecné škole smíšené má i historie školní družiny, která vznikala krátce po otevření školy jako jakýsi útulek pro přespolní děti.

Současná nabídka volnočasových aktivit na Základní škole Matici školské se od minulosti liší převážně skutečností, že úzce souvisí s jazykovým zaměřením školy. Žáci se ve svém volném čase mohou při škole věnovat jazykové přípravě, škola pořádá jazykové zkoušky, soutěže a jazykové pobyty v zahraničí. Další volnočasové aktivity při škole souvisí s nabídkou zájmových kroužků v rámci školní družiny. Mezi ty, které z historie na škole zůstaly, patří především divadelní činnost. Škola organizuje divadelní soubor Šroubek. Zaměřuje se i na sportovní kroužky, jako je fotbal, basketbal, volejbal, pohybové hry aj.

Další popisovaná škola v diplomové práci, Česká soukromá obecná škola v Rožnově, vyniká také svojí více než stoletou historií. Stejně jako předešlá škola vznikla za podpory spolku Matice školské. Největší rozkvět volnočasových aktivit zaznamenala v 30. letech, kdy toto období představovalo pro školu čilý kulturní a společenský život, který

přesahoval do volnočasových aktivit obyvatel Rožnova. Žáci se účastnili divadelních představení, výletů a procházek po okolí, škola pořádala výstavy děl žáků a různé slavnosti, na kterých žáci vystupovali se svými představeními. Volnočasové aktivity při rožnovské škole se úzce prolínaly s tělovýchovným spolkem Sokol, který žáky podporoval v jejich divadelní činnosti nebo sám pro žáky pořádal divadelní představení jeho ochotníků a další sportovní akce.

Dnes volnočasové aktivity při rožnovské škole přejímá školní družina, která svou nabídkou zájmových kroužků naplňuje představu aktivního trávení volného času žáků. Mezi nabízené zájmové kroužky můžeme jmenovat především kroužek robotiky, který opět úzce souvisí se zaměřením rožnovské školy v současnosti, dále jsou to např. pohybové hry, kroužek výtvarný a dovedné ruce, logika a deskové hry a také turistika.

Mezi další popisovanou školu v práci jsem zařadila Diecézní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích, jenž od počátku svého vzniku splňoval jak atribut školy církevní, tak školy speciální se zaměřením na žáky se sluchovým postižením. Od toho se také odvíjely volnočasové aktivity, které často nesly církevní charakter. Ústav se zaměřoval na aktivní trávení volného času dětí, aby se co nejvíce zapojovaly do běžných akcí ve městě, ať už to byla návštěva nejrůznějších divadelních představení, celodenní výlety do přírody i blízkých měst, účast na výstavách a slavnostech města. Diecézní ústav pro hluchoněmé byl také významným iniciátorem slavností při výročí založení ústavu, jejímž benefitem byla prezentace ústavu směrem k veřejnosti a vtáhnutí široké veřejnosti za pomyslné brány ústavu.

Dnes se ústav pod současným názvem Základní škola pro děti se sluchovým postižením zaměřuje také na integraci dětí se sluchovým postižením do běžných volnočasových akcí ve městě. Žáci navštěvují muzea, pořádají procházky po okolí i výlety do dalších měst. Svou úlohu v realizaci volnočasových aktivit tu opět zastává školní družina, jejíž náplní bývají v odpoledních hodinách činnosti zaměřené na výtvarnou, pracovní, literárně-dramatickou výchovu, zdokonalování počítačových dovedností a zájmové kroužky jako rybářský, sportovní, Snag gol, dopravní, vaření apod.

Poslední škola, která je popisovaná v diplomové práci, Česká škola hudební (dnes Základní umělecká škola B. Jeremiáše), je jediná, která si nese téměř zcela totožné pojetí volnočasových aktivit od historie až po současnost. Tyto aktivity byly a jsou zaměřené především na hudební a další uměleckou činnost. Ať už se jednalo o pořádání oblíbených hudebních večerů ve 30. letech nebo dnes pořádání hudebních koncertů žáků, tato škola se stále významně podílí na trávení volného času obyvatel Českých Budějovic.

Z výsledků mé práce vyplynuly zajímavé fenomény. Volnočasové aktivity při školách v historii často úzce souvisely s volnočasovými spolky činnými v daném časovém období ve městě. Díky spolkům si lidé svůj volný čas uvědomovali, nečekali však na jeho organizaci a aktivně se podíleli na vytváření podmínek pro volnočasové aktivity.

Z výsledků práce také vyplývá, že společnost byla díky spolkům velmi sociálně založená. Lidé uctívali morální hodnoty, byli ochotni pomáhat potřebným. Důkazem mohou být mnohé příspěvky na provoz škol, na dobročinné aktivity, na rozvoj spolkové činnosti apod.

Volnočasové aktivity se při školách nezaměřovaly pouze na žáky, ale aktivně se jich účastnili učitelé a významně se podíleli i samotní rodiče žáků. Vznikala rodičovská sdružení, která se společně s učiteli také zaměřovala na akce sociálního charakteru, jako byly ošacovací akce pro děti, stravovací akce, mléčné, zdravotní akce apod. Na tyto své aktivity získávaly finance převážně z nejrůznějších vystoupení žáků, jejichž výtěžek poté žáci slavnostně předávaly rodičovskému sdružení.

Domnívám se, že školy dnes již nehrají v aktivním trávení volného času takovou roli, jakou zaujímaly v historii. Školy byly často přímo iniciátory volnočasových aktivit, jež byly určeny pro širokou veřejnost a prolínaly se s volným časem obyvatel města České Budějovice. Dnes se volnočasové aktivity při školách zařadily spíše do mimoškolní výchovy v dikci školních družin. Žáci škol v dnešní době využívají často nabídky zájmových kroužků při školních družinách. Navštěvují je po malých skupinách. Rodiče se poté sami věnují svým volnočasovým aktivitám, ať už se jedná o sport či výuku jazyků. Chybí však komunitní pospolitost a aktivity, které by lidi více sdružovaly a měly společenský přesah tak, jako se to dělo při školách v historii.

Významný faktor v současné době také představuje to, že v rodinách bývají často oba rodiči značně vytížení svými pracovními povinnostmi, na děti jim zbývá méně času. Proto stále důležitější roli ve výchově dětí a v aktivním trávení volného času zde sehrávají učitelé a vychovatelé při školách. Ti by si měli zvědomovat, že kvalita a způsob trávení volného času se odráží na celé osobnosti dítěte a promítá se i do života dospělého jedince.

Další fenomén ve volnočasových aktivitách dětí, který jsem při zpracovávání výsledků zaznamenala, je v dnešní době převládající trend pasivně konzumního způsobu života. V historii se volnočasových aktivit při školách účastnily stovky dětí, věnovaly se mnoha uměleckým činnostem se zaměřením na hudbu nebo divadlo, sportovaly a vystupovaly na nejrůznějších slavnostech. Dnes mnoho dětí upřednostní před aktivním

trávení volného času venku, pobyt doma u počítače, počítačových her nebo na sociálních sítích. Proto bychom si měli připomínat nejen na školách skutečnou hodnotu a význam kvalitního trávení volného času.

Tématem mé diplomové práce se dosud ještě nikdo nezabýval, pokud by se mělo ve zkoumání tohoto tématu pokračovat, zajímavým námětem by bylo srovnání a vývoj volnočasových aktivit při školách v Českých Budějovicích v období let 1900–1950 v porovnání s dalšími významnými volnočasovými aktivitami ve městě, zvláště se spolky jako např. se Sokolem, Hlaholem, Sborem dobrovolných hasičů apod. Z toho by vyplývala hypotéza, že školy byly hlavními iniciátory volnočasových aktivit ve městě České Budějovice o období let 1900–1950.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Archivní fondy

SOkA České Budějovice *Kronika obce Rožnov*, 1918–1937, číslo NAD 513, <https://digi.ceskearchivy.cz/536/1>.

SOkA České Budějovice *Kronika obecní školy Rožnov, (1897) 1912–1933*, číslo NAD 515, <https://digi.ceskearchivy.cz/566/1>.

SOkA České Budějovice *Kronika obecní školy Rožnov, 1933–1940*, číslo NAD 515, <https://digi.ceskearchivy.cz/567/1>.

SOkA České Budějovice *Kronika obecní školy Rožnov, 1940–1945*, číslo NAD 515, <https://digi.ceskearchivy.cz/568/1>.

SOkA České Budějovice *Kronika obecní školy Rožnov, 1945–1953*, číslo NAD 515, <https://digi.ceskearchivy.cz/569/1>.

SOkA České Budějovice *Kronika měšťanské školy Rožnov, 1927–1940*, číslo NAD 516, <https://digi.ceskearchivy.cz/563/5>.

SOkA České Budějovice *Památní kniha diecézního ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích od r. 1871, 1871–1949*, číslo NAD 2601, <https://digi.ceskearchivy.cz/394172/1>.

SOkA České Budějovice *Školní kronika dívčí školy u sv. Josefa v Budějovicích, 1871–1953*, číslo NAD 264, <https://digi.ceskearchivy.cz/425420/1>.

SOkA České Budějovice, *VII. národní škola České Budějovice*, (1265) 1897–1953 (1958). číslo NAD 265, <https://digi.ceskearchivy.cz/22210101000265>.

Tištěné prameny

JVK v Českých Budějovicích *Dvacet let zápasu o školství české, Paměti Matice školské v Českých Budějovicích*, Č. Budějovice 1893. Nákladem Matice Školské v Českých Budějovicích. Tiskem V. Matouše.

JVK v Českých Budějovicích, MAYSL, A. *Třicet let činnosti Matice školské v Č. Budějovicích 1872–1902*, v Českých Budějovicích 1902. Nákladem vlastním, Tiskem J. Příbyla.

Monografie

BÖHM, F. (ed.), *České Budějovice. Obraz sociálního, kulturního a národohospodářského života města*. České Budějovice 1928. ISBN neuvedeno.

ČORNEJ, P. *Dějiny českých zemí*. 3. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003. ISBN 80-72007602.

ČORNEJ, P. a J. POKORNÝ. *Dějiny českých zemí do roku 2000 ve zkratce*. Praha: Práh, 2000, ISBN 80-7252-026-1.

DVOŘÁK, J. – KUBEŠ, J. *Vývoj průmyslu na území Českých Budějovic od počátku 19. století do 80. let 20. století*, Historická geografie 32, 2010, č. 2, s. 87-104.

Kol. autorů, *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006. ISBN 80-239-6706-1.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času. Současné trendy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. Dějiny a kultura. ISBN 80-7325-036-5.

HOFBAUER, B. a M. KAPLÁNEK. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010. ISBN 978-80-739-4240-3.

HORÁK, Z. *Církev a české školství: právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3623-5.

KAPLÁNEK, M. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1250-8.

KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase: Studijní texty pro pedagogy volného času*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, 2011.

KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Nakladatelství Libri, 2000. ISBN 80-7277-195-7.

KOSTKA, K. *Tomáš Baťa a baťovské školství*. Frýdek-Místek: Alpress, 2018. ISBN 978-80-7543-663-4.

KOVÁŘ, D. *Budějovice před sto lety: jihočeská metropole v roce 1900, aneb, rok 1900 v jihočeské metropoli*. České Budějovice: Historicko-vlastivědný spolek v Českých Budějovicích v Nakladatelství Jelmo, 2000. ISBN neuvedeno.

KOVÁŘ, D. *Budějovice před sto lety. Jihočeská metropole v roce 1900 aneb Rok 1900 v jihočeské metropoli*, České Budějovice 2000. ISBN neuvedeno.

KOVAŘÍČEK, V. *Materiály k dějinám pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1987. 249 s.

KLIMEK, A. *Vítejte v první republice*. Praha: Havran, 2003. ISBN 978-80-86515-33-5.

KVAČEK, Robert. *České dějiny II*. Praha: SPL - Práce, 2002. Učebnice pro střední školy. ISBN 80-86287-48-3.

MIHOLA, J. *Přehled českého školství: kritická analýza na základě volného zpracování přednášek a seminářů prof. Jána Šrama*. Praha: Občanské sdružení Melius, 2014. ISBN 978-80-87638-03-3.

NEŠPOR, Zdeněk, T. *Příliš slábi ve víře. Česká ne/religiozita v evropském kontextu*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2010. ISBN 978-80-701-147-9.

NOVOTNÝ, M. ed. *Encyklopedie Českých Budějovic*. 2., rozš. vyd. České Budějovice: Statutární město České Budějovice, 2006. ISBN 80-239-6706-1.

PÁNKOVÁ, M., KASPEROVÁ D., KASPER T. *Meziválečná školská reforma v Československu*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2496-1.

PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071785695.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

SAK, R. *Sto let budovy základní školy v ulici Matice školské v Českých Budějovicích: 1901–2001*. České Budějovice: Základní škola, 2000. ISBN 80-238-5943-9.

ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠIMEK, J. *Historie školních budov: od tereziánských reforem po současnost*. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J.A. Komenského, 2016. ISBN 978-80-86935-35-5.

SKOVAJSA, M. a kol. *Občanský sektor*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0.

SOMR, M. a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN neuvedeno.

VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2468-3.

VESELÁ, Z. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80- 210-0458-4.

Výroční zprávy

JVK v Českých Budějovicích, *Výroční zpráva České školy hudební "Matice školské" v Č. Budějovicích*, V Č. Budějovicích: Nákladem vlastním, 1904–1933.

JVK v Českých Budějovicích, *Výroční zpráva Jeremiášovy jihočeské hudební školy města Českých Budějovic*, V Č. Budějovicích: Nákladem vlastním, 1934–1937.

Internetové zdroje

NOVOTNÝ, M. *Náboženské poměry*, [online].[26. 10. 2021] Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/nabozenske-pomery>.

NOVOTNÝ, M. *Školství*, [online].[26. 10. 2021] Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/skolstvi>.

ZŠ Matice školské, profil školy, [online].[cit. 19. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.zsmatice.cz/skola/profil-skoly/>.

ZŠ Matice školské, školní družina, [online].[cit. 19. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.zsmatice.cz/skolni-druzina/obecne-informace/>.

ZŠ Matice školské, historie škol, [online].[cit. 18. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.zsmatice.cz/skola/historie-skoly/>.

ZŠ Matice školské, úřední deska, výroční zpráva 2020/2021, [online] [cit. 18. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.zsmatice.cz/skola/uredni-deska/vyrocni-zprava-2020-21-39.html?kshow=4>.

ZUŠ B. Jeremiáše, historie ZUŠ, [online].[cit. 18. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.zusbjcb.cz/o-nas/historie-zus>.

ZUŠ B. Jeremiáše, výroční zpráva o činnosti školy 2020/2021, [online].[cit. 18. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.zusbjcb.cz/download/59/vyrocni-zprava-o-cinnosti-skoly.pdf>.

ZUŠ B. Jeremiáše, základní informace, [online].[cit. 18. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.zusbjcb.cz/o-nas/zakladni-informace>.

ZŠ L. Kuby, úřední deska, o škole, [online].[cit. 18. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.zsroznov.cz/uredni-deska/o-nas/>.

ZŠ L. Kuby, družina, o nás [online].[cit. 18. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.zsroznov.cz/druzina/o-nas/>.

ZŠ L. Kuby, výroční zpráva za rok 2020/2021[online].[cit. 19. 03. 2022] Dostupné z: https://www.zsroznov.cz/wp-content/uploads/2021/10/SKM_C224e21100111010.pdf.

MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice, almanach, [online]. [cit. 18. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.sluchpostcb.cz/UserFiles/files/Almanach%20%C5%A1koly/almanach.pdf>.

MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice, základní škola, o škole, [online].[18. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.sluchpostcb.cz/c-7-zakladni-skola.html>.

MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice, dokumenty školy, výroční zpráva za školní rok 2020/2021[online].[cit. 18. 03. 2022] Dostupné z: <https://www.sluchpostcb.cz/a-159-vyrocní-zpravy.html>.

Kvalifikační práce

SVOBODOVÁ, Jana *Volnočasové aktivity ve Velešíně v letech 1900–1950* [online]. České Budějovice, 2019 [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/tdawhr/>. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce prof. PaedDr. ThLic. Martin Weis, Th.D.

TOMÁŠKOVÁ, Žaneta *Vliv prostředí na trávení volného času dětí staršího školního věku* [online]. Brno, 2006 [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/2hv5m2/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Mgr. Tomáš Čech, Ph.D.

Abstrakt

Abstrakt Svobodová, J., Volnočasové aktivity na vybraných školách v regionu Českých Budějovic v letech 1900–1950, České Budějovice 2022. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Klíčová slova: Volnočasové aktivity, volný čas, školství v Českých Budějovic v letech 1900–1950, Matice školská, Obecná škola smíšená, Soukromá obecná škola v Rožnově, Česká škola hudební, Ústav hluchoněmých.

Diplomová práce na téma Volnočasové aktivity na vybraných školách v regionu Českých Budějovic v letech 1900–1950 se zabývá popisem všech dostupných informací o volnočasových aktivitách při školách ve městě České Budějovice v období let 1900 až 1950. V práci jsou zaznamenány změny ve vzdělávacím systému v souvislosti se společensko-politickou situací, zajímavé události, oslavy, výročí a jiné zajímavosti související s vývojem školy a volnočasovými aktivitami.

Širší téma práce obsahuje uvedení do problematiky, terminologické vymezení pojmů volného času a volnočasových aktivit, přiblížení historických milníků daného období, popis města České Budějovice v historickém, společenském, náboženském kontextu. Stěžejní kapitolu této diplomové práce tvoří na základě studia relevantních zdrojů popis volnočasových aktivit na vybraných školách v Českých Budějovicích v letech 1900–1950, které se často odvíjely buď od samotného zaměření školy nebo navazovaly na činnost spolků aktuálně činných v daném období v Českých Budějovicích.

Abstract

Keywords: Leisure activities, leisure, education in České Budějovice in the years 1900–1950, Matice školská, public primary school, private primary school in Rožnov, Czech music school, Institute of the deaf and dumb.

The diploma thesis on the topic of leisure activities at selected schools in the region of České Budějovice in the years 1900–1950 describes all available information about leisure activities at schools in the town of České Budějovice in the period 1900–1950. The work deals with the changes in the educational system regarding the socio-political situation and also deals with interesting events, celebrations, anniversaries and other interesting things related to school development and leisure activities.

The broader topic of the thesis includes an introduction to the issue, terminological definition of leisure and leisure activities, an approach to the historical milestones of the period, a description of the city of České Budějovice in a historical, social, religious context. The main chapter of this diploma thesis is based on the study of relevant sources. It describes the leisure activities which often developed either from the school's focus or on the activities of associations currently active in České Budějovice at selected schools in České Budějovice in the period 1900–1950.